

REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLÂN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLÂMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :

Çağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın : 10773 — 84)

Yıllık abonesi: 12,
altı aylık abonesi: 6
İrdir.
Yurt dışı senelik abone :
3 \$, 1 f

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Sahibi : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :
BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı :
ERSA Koll. Şti. Matbaası
Aydınlar han Çağaloğlu-İst.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Yıl 17 cilt 9

AĞUSTOS 1965

İÇİNDEKİLER:

Al - Karı	Doğent Dr. Şükrü ELÇİN
Bursa Şenlikleri Dolayısıyla Karagöz	Yelman EMCAN
Ürgüp'te Yağmur Duası	Mahir ÖZSAGDIÇ
Atasözlerinde At	(merhum) Prof. M. R. GAZİMİHAL
Halk Zekâ Oyunları	Numan KARTAL
Köy Odaları	Muzaffer KUTSAL
Folklorcularımız : Cahit Öztelli	Ali Rıza ÖNDER
Ağrıdaki Efsaneleri (1)	KIRZIOĞLU M. Fahrettin
Bosna ve Hersek'te Hacilar Oyunu	İsmail EREN - Jarko İLIÇ
Rumeli Köylerinde Bir Evlenme Düğünü	Şerif BAYKURT
Yurdun Dört Bucağından : Deyimler (1)	Faik AKÇIN
Saz Şairleri : Cemal Hoca	Nejat BİRDOĞAN
Konya Yemekleri (IV)	Selçuk ES
Kırşehir Masalları : Nalbengi, Gülbengi, Kestengi	Veysel ARSEVEN
1938 de Yapılan Aşıkler Bayramı : İlhâmî	Mahmut Kemal YANBEY

Dergimiz 17 Yaşına Bastı

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 193

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAN HALK KÜLTÜR DERGİSİ

362

363

FOLKLOR (HALKB İLGİSİ) DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR.

1961

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

1961 yıl 17 cilt 9

AĞUSTOS 1965

İÇİNDEKİLER:

Al_Karı	Doçent Dr. Şükrü ELÇİN
Bursa Şenlikleri Dolayısıyla Karagöz	Yelman EMCAN
Ürgüp'te Yağmur Duası	Mahir ÖZSAĞDIÇ
Atasözlerinde At	(merhum) Prof. M. R. GAZİMİHÂL
Halk Zekâ Oyunları	Numan KARTAL
Köy Odaları	Muzaffer KUTSAL
Folklorcularımız : Cahit Öztelli	Ali Rıza ÖNDER
Ağrıdaki Efsaneleri (1)	KIRZIOĞLU M. Fahrettin
Bosna ve Hersek'te Hacılar Oyunu	İsmail EREN - Jarko İLİÇ
Rumeli Köylerinde Bir Evlenme Düğünü	Şerif BAYKURT
Yurdun Dört Bucağından : Deyimler (1)	Faik AKÇİN
Saz Şairleri : Cemal Hoca	Nejat BİRDOĞAN
Konya Yemekleri (IV)	Selçuk ES
Kırşehir Masalları : Nalbengi, Gülbengi, Kestengi	Veysel ARSEVEN
1938 de Yapılan Âşıklar Bayramı : İlhamî	Mahmut Kemal YANBEY

Dergimiz 17 Yaşına Bastı

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 193

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKARILAN HALK KÜLTÜR DERGİSİ

1912 3 Mart 1966

3811

Sat : Hafet Körüklü

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

93

AĞUSTOS 1965

YIL : 17 — CİLT : 9

AL - KARI

Yazan : Doç. Dr. Şükrü ELÇİN

urs'in Tuzluca ilcesine bağlı Pirli ve ci. iki köylerde mevcut inancı Selâhattin ile anlattı :

Beyim, «Al» var olan bir şeydir. İste. nan insanlara görünür. «Al» dişidir. Er. » vardır. Erkeğine «KAUS» derler. Ka. n uyurken, elinin ayasını insanın ağzına fakat elinin ayası delik olduğu için in. teneffüsüne engel olamaz. Bu olaya : «çöktü» de denir.

», çocuklara, kadın kıyafetinde, anası, veya yakın akrabası olarak görünür. ı alıp ıssız bir yere götürür ya bir n atıp öldürür veya bırakıp gider. Fa. u «Gâvur Al» yapar. «Al», kimi vakit ara, sıkıntıya düşünce yardımcı olur. an «Al» yakalanabilir. «Al», âkilbâliğ ir kimseye görünür görünmez elbise. ikten yapılmış bir iğne veya başka bir rilirse tutulmuş, elde edilmiş olur. «Al» i tek dünyanın en büyük servetini elde emektir. Çünkü «Al»ın görünüp girdiği bereketin kaynağı sayılır. «Al»ın kaldı. elini sürdüğü, değdiği herşey tüken. r. Eşya veya yiyeceğin tükenmesi için ürriyetine kavuşması lâzımdır. Bunun üzerindeki çelik eşyanın alınması icap l» bu eşyayı kendiliğinden, üzerinden

görüldür. Kadın doğurunca «Gâvur Al» orada hemen hazırdir. Beyim, bizim Pirli kadınları. nın en büyük korkusu, doğum zamanında «Al»ı hayal etmektir. Bizim orada «Al»a «Al - Kari» denir. Meselâ şöyle sözler duymuşumdur : Bu sefer de «Al - Kari»yi atlatsam, kurtuldum de. mektir. Doğum yaparken ölen kadınlardan ço. ğunu «Al»ın öldürdüğü sanılır. «Al» lohusa kadınları şöyle öldürür : «Al», insan ciğerlerini yemeği sever; bunun için bir kadın beller; o. nun doğum yapacağı gün hazırlanır; bir kıl şeklini alır. Doğumdan sonra kadına yedirilen yemeğin içine girer; böylece kadının içine da. lar; ciğerlerini çıkarıp götürür; kadın da ölmüş olur.

Kadının ölmemesi için türlü yollara baş. vurulur. Bir çoklarına şahit oldum.

Beyim, şimdi sana «Al»ın nasıl kovulduğu. nu anlatıyım kısaca. «Al»ın ilk tesiri görülün. ce üstüne çelik eşya getirilir. Devam ederse sı. ra ile şöyle yaparlar. Kadının bulunduğu yere bir at getirilir. At (erkek) a arpa verilir. Atın arpa yiyince hırıltı çıkarması «Al»ı ürkütebilir. Atın dışarıdaki gemini içeriye getirince «Al» korkutulur. Bir de yaşlı kadınlar «Al»ın dilin. den anlarmış gibi uydurma kelimeler kullanır. lar. Ahçin (Ermenice kadın demektir.) gibi. Sonra «Al»ın boş gitmemesi için kara bir ta. vuğu kesip bacaya atarlar. Çünkü «Al» boş dö. nerse intikam alır diye korkulur. Bu tedbirler kısa zaman içinde olmalıdır.

ın en korktuğu üç şey şunlardır : at çelik ve mavi boncuk. ın en büyük tesiri lohusa kadınlarda

«Al», hayvanlara da tesir eder. Meselâ,

Bursa Şenlikleri Dolayısıye Karagöz

Yazan : Yelman EN

Bursa şenliklerinin her sene temmuz ayında yapılmasıyle folklorumuzun değerli bir varlığı olan Karagöz'ü anmak fırsatını bulabiliyoruz.

Türkiye'de XIV. yüzyıldan beri perdesini, tipleriyle ve hikâyeleriyle açan Karagöz, Yunanistan'da bir yüzyıldan beri daha yeni imkân ve teknikle oynatılmakta ve ona verilen değer bizden daha çok olmaktadır. Ulusal değerlerimizi tanıtmaya yarışında daima yavaş gidişimiz, bu ulusal değerimizi başkalarına kaptırmamıza sebep olmuştur.

Türkiye'de Karagöz oynatanların (Hayalî) söylentilerine göre, bu gölge oyunu, İran'ın Şuştar şehrinde Anadolu'ya gelerek Bursa'da yerleşmiş olan «Şeyh Muhammed Küştari» tarafından ilk defa oynatılmasıyla başlar. Hattâ Karagözcülerin bu hayal perdesine «Şeyh Küştari Meydan» demeleri de bundan ileri gelmekte ve bu şahsı kendi pîrleri saymaktadırlar.

Gölge oyununun Çin'den ve Türkistandan gelme olduğu, bütün dünyaca bilinen bir gerçektir. Karagözle Hacivatın, bu iki gölge oyuncusunun tip olarak Türklüğünü şüpheye düşürmeyen nakşibendî tacı giyen Karagöz'le Hicaza gidip geldiği adından anlaşılın Hacivat ise tam bir Türk oyundur. Yunanistan'daki hayal oyunlarına «Harahos» denilegelmesi de bunun Türklerden Rumlara geçtiğini (1), Karagöz kelimesinin birleşik bir ad olması gibi (2) apaçık göstermektedir.

Prof. Aslanapa'nın «İslâm minyatür sanatının doğmasında ve gelişmesinde Türklerin

Kısraklara biner, onları koşturur, hayvanlar zayıf düşer. Kendi saçı gibi kısrakların saçlarını da karma karışık eder. Sonra örer. Bunu önlemek için atın saçına mavi boncuk veya çelik halkalar asarlar.

Beyim, bir şey unuttum, söyleyeyim. «Al» yakalamak için bir usul da şudur : Kısrakın sırtına ince bir zift tabakası sürülür. «Al» Kısrakına binince zift tabakasına yapışır. Bunu bekleyen kimseler «Al»ın üzerine çelik bir şey geçirip yakalarlar.

«Al» hakkında duyduklarım bunlardır. Bu inançlar artık zayıflamağa başlamıştır.

rolü» üzerine yazdığı makalede, «Türk göz figürlerinin Selçuklu plâstığı ve diğ şitli Selçuklu sanatlarındaki figürlerle laştırılınca, minyatür sanatı ile bunlar adaki beraberlik daha açık olarak belirir» (3), demesi de bu ulusal oyuncular Anadolu'lu olduğunu daha da kuvvetlendirmektedir.

Bu konuda Karagöz figürlerinin t Selçuklu devrinden (XI - XIII. yüzyıllar) ha da gerilerde aramanın gerekli olacağını düşünüyüm. Anadolu'nun öz bir kavmi ve tarihi İ. Ö. 2000 - 800 e kadar inerkabartma ve heykel figürleriyle Karagöz gurleri arasında bir bağlantı kurmak kündür. Karagöz ve Hacivat'ın giysilerperdede duruşlarına dikkat edilecek olHitit kabartma ve heykellerinde görülesi, külâh, duruş ile kaş, göz ve sakal leri büyük bir beraberlik arzeder. B Yazılıkaya açık hava mabedindeki y tanrılar silsilesinin yandan görünüşlerin ların durumu bu iki hayal oyuncumuz durumlarıyla benzerlik gösterir.

Böyle bir kıyaslama ile ulusal tip Hitit'lere götürmek yerinde olabilir

Bu hayal oyuncularımızın Türmlü malı olduğunu yabancılara duyurmak latmak gerekir. Başta devletin, dol yurt içinde Millî Eğitim Bakanlığını ise Dışişleri ve Turizm ve Tanıtma Bakanın tanıtması ve ulusal değerlerimiz ilmi araştırmalar yapacak ilim adaml ve hattâ bu sanat kolunu karınca ka yürütenlere yardımcı ve desteği gereklidir.

Basın - Yayın Turizm Genel Mü günün daha evvelki yıllarda renkli olatırdığı Prof. Sabri Esat Siyavuşgil'in göz» adlı eseri de çoktan tükenmiş bu tadır.

(1) Hayat Ansiklopedisi, Cur Müesseseleri, İst. Cilt 6, Sayfa 2589

(2) Mahmut R. Gazimihal, T.F.A sayfa 1926

(3) Prof. Dr. Oktay Aslanapa Kültürü, Sayı 17, Cilt II, Sayfa 41

Ürgüp'te Yağmur Duası

Yazan : Mahir ÖZSAĞDIÇ

Ürgüp Göreme arasındaki peribacaları ve Göreme'den bir görünüş

Yağmur duası, Acun'un her yerinde ve türlü şekillerde yapılan bir halk kültürüdür. Fakat, her yerde şekli değişiktir. En yakın iki kent arasındaki değişiklikten tutun da, her tirübünün, klanın, boyun ve millet'in kendisine has yağmur duası özellikleri vardır.

Seramonilerin, tatbik şekli değişik olmasına rağmen gaye hepsinde birdir. Bir yere, yağmur en ihtiyaçlı ve elzem olduğu halde yağmamakta ve o çevrenin halkı, kendi inançlarına göre, kendi tanrularından yağmur dilemektedirler.

Ürgüp te, koskoca Acunda, 5000 nüfuslu ufak bir kasabadır. Nevşehir iline bağlı, Göreme ve Peri Bacaları ile meşhurdur.

Ürgüp'te de, Acunun her yerinde olduğu gibi, yağmur duası ile ilgili bir sürü adetler ve seramoniler vardır.

Ürgüp'te yağmur duasını iki bölümde inceledim:

1 — Yağmur yağması için yapılan adetler ve seramoniler.

2 — Yağmur yağmaması için yapılan adetler ve seramoniler.

1 — YAĞMUR YAĞMASI İÇİN YAPILAN ADETLER VE SERAMONİLER :

a — Zannedersem bu seramoni çok yerlerde aynı yapılmaktadır. Ürgüp'ün hemen yanından bir dere akmaktadır. Cuma camisinde hoca cemaate «Bu gün yağmur duasına çıkılacak, kirase dağılmasın» der. Namaz kılındıktan sonra cemaatle birlikte dere kenarına gidilir. Çocuklar ve kadınlar da onları takip ederek dere kenarına gelirler. Hoca başa geçer, dua edilir, namaz kılınır, muska yazılır ve bu muska suya gömülür.

b — KOYUN, KUZU MELETME

Yine, kasabanın önünden geçmekte olan dere kenarına gidilir. Cemaat evvelki seramonide olduğu gibi kalabalıktır. Derenin bir kenarına kuzular, diğer kenarına da anaları getirilir. Kuzular analarını karşılarında görüp te onlara erişemedikleri için, anaları da yavrularını koklayamadıkları için, bağırma, melemeye başlarlar, başlarında bulunan çobanları ise birbirlerine gitmelerine ve emişmelerine mani olurlar. Hoca yine başa geçer. Dua edip «yarabbi bizim yüzümüze bakıp yağmur vermiyorsun, bari şu ağzısız, dilsiz hayvanların yüzüne bak da yağmur ver, onları otsuz, kuzularını sütsüz bi-

Atasözlerinde At

Derleyen : (Merhum) Prof. Mahmut R. GAZİMİHA

- 1 — İki at bir yemliğe bağlanmaz.
- 2 — Erkek atı . . aşağından tanırsing.
- 3 — Atlar nallanırken tusbağı ayacağını kaldırır ,beni de nalla der .
- 4 — Ekmek atlı sen yayan.
- 5 — Atta karın yiğitte burun.
- 6 — Canı acıyan eşek atdan berk kaçır.
- 7 — Ata binenig kefeni boynunda gerek.
- 8 — At binening kılıç kuşananing.
- 9 — At sattınız kusuru mu kaldı.
- 10 — At kaçır (koşar) yiğid öyünür kılıcı keser kol öğünür .
- 11 — At kaçırın Yaylayı geçti.
- 12 — Atı gösterip eşeği çekmek.
- 13 — Ata binmek sıfra (sofra) dizmek suda yüzmek.
- 14 — At gelmeden yemlik yapılmaz.
- 15 — At at oluncaya deyin sahibi mat olur.
- 16 — Atlar depişirken eşekler ayak altın.

da kalır.

- 17 — İnsan atdan düşmekle addan düşmek.
- 18 — İnersing göngül inersing atdan eşeğe binersing.
- 19 — At gelmeden yemlik yapıldı.
- 20 — Ating ata depmesi (tekmesi) zor gımez.
- 21 — Ating ölümü arpadan olsun.
- 22 — At yiğiding altında alışasing.
- 23 — Alma alı, satma kırı, ille dorı il dorı.
- 24 — Ayran bulamaz içmeye atdan gid sıçmaya .
- 25 — Allah insana at verirse meydan ve mez meydan verirse at vermez.
- 26 — Ating ürkegile adamın korkağı y giddir.
- 27 — Ata binmiş at aray (arıyor).
- 28 — At atı kazıhda geçmeli
- 29 — Atlı sığmış itli sıgmamış.

rakma» derler. Muska yazarlar, dereye gömerler.

c — MAYA ÇALMA

Bu ve bundan sonraki anlatacağım seramoni de, yalnız kadınların yaptığı bir seremonidir. Ürgüp'te ekmek evde yapılır, tandırda pişirilir. Onun için her evde maya bulunur.

Ev sahibinin haberi yokken, komşulardan birisi gizlice eve girer, evden mayayı çalıp götürür ve bu mayayı dereye gömer.

d — YAĞMUR GELİNİ

Yağmur gelini, bülüğa ermiş öksüz veya fakir kızlardan olur. Yağmur gelininin yanında bir de arkadaşı vardır. Beraberce bütün mahalleyi gezip kapıları çalarlar ve şu tekerlemeyi söylerler :

«Yağmur gelini yağ ister,
Bir batmancık bal ister,
Koyun kuzu ot ister,
Öksüzler ekmek ister,
Tekne de hamur,
Tarlada çamur,

Ver Allahım ver,
Bir sulu yağmur.»

Bu tekerlemeyi duyan ev sahibi dışarı çıkar. Evinden aldığı bir testi suyu yağmur gelininin başından aşağı döker. Yalnız suyu altına kalbur konur. Bu kalburu yağmur gelininin arkadaşı elinde gezdirmekte ve her dökülen suyun altına tutmaktadır. Su kalburu üzerinden dökülür. (Dökülen suyun yağmur tanelerine benzemesi için olacak) Suyu dökene yağmur gelininin istediği yağı, yoksul bulgur ve unu verir. Yağmur gelini de öbür kapıya gider. Böylece bir mahalleyi dolaşır.

2 — YAĞMUR YAĞMAMASI İÇİN YAPILAN SERAMONİLER :

a — Anbarcılar, buğday stok etmiş tuncularlar, yağmur yağmamasını istedikleri zaman; yüz numaraya hamur atmakta ve Kur'anı Kerim koymaktadırlar.

b — Dolu yağdığı zaman, yağmaması v mahsule zarar vermemesi için, ananın ilk çocuğu çıplak göğsüne dolu koyar.

Halk Zekâ Oyunları

Derleyen : Numan KARTAL

Türk Toplumunun, çoğunluk Türk köylüsünün enginliğini anlayabilmek için derinliğine inmek, toplumun içine iyice girmek gerekir. Bu toplumun ne denli güçlü bir zekâyâ sahip olduğunu, damarlarında nasıl bir çalışma arzusunun bulunduğunu o zaman anlamak daha kolaydır. Tarlasında, bağında, bahçesinde çalışan sanki o değilmişçesine, bütün günün yorgunluğunu sanki o duymamışçasına tek toplanma yerleri olan köy odalarına ya da kahvelerine yine şen ve şakrak gelirler. Çaylarının her yudumlarında yorgunluklarını çıkarırlarken zekâ oyunları ile de birbirlerini adamakıllı terletirler. Onlarca zekâca yorulmak diye bir nen yoktur, böylece dinlendikleri kanısı vardır. 1958 yılında Kandıra'nın Bakırlı ile Kusça - şimdi Adapazarı'na bağlandılar - köylerinin kahvelerinde tespit edebildiğim zekâ oyunlarını tespit ettiğim gibi sunacağım.

a) Sekiz çakal yavrusu, dokuz anası, on babası, kaç eder?

Yine on eder.

b) Bir bir...altı, iki sekiz on altı, kaç eder?

Yine on altı eder..

c) Adapazarı'na — o zaman da bu köylüler alış verişi Adapazarı'nda yapardı - sepette 56 yumurta götürüyorum. 6 çıktı, kaç kaldı?

Altı çıktı mı sepette hiç yumurta kalmaz.

d) Orası senin tarlan burası benim tarlam. Benim öküz senin tarlanın ekinini otladı. Biz de sağıp sütünü yedik. Haram mı helâl mi?

Öküzün sütü olmaz.

e) Üç arkadaş lokantaya gitmişler, yemek yemişler. Birinci arkadaş lokantadan çıkarken lokantacıya sormuş: Kaç kuruş verdiğimiz? O da git, kasada kaç kuruş varsa o kadar para bırak, kırk para al, git demiş. İkinci ile üçüncü adama da lokantacı aynı sözleri söylemiş. Üçüncü adam kasadaki para kadar kasaya para koymuş ama kasadan lokantacının dediği gibi kırk para alınca kasada hiç para kalmamış. Acaba ilk önce kasada kaç para vardı?

Kasadaki para: 35 paradır. Birinci adam kasaya 35 para koyunca eder 70 para. 40 m alınca kalır 30 para. İkinci adam bunun üzerine 30 para koyunca eder 60 para. 40 m alınca kalır 20 para. Üçüncü adam da 20 para koyunca kasadaki 40 para eder. 40 para alınca da kasada para kalmaz.

f) Evin bahçesinde bir topal kaz otluyormuş. Bu sırada da havadan bir sürü kaz geçiyormuş. Yerdeki topal kaz, hey kazlar kazlar, yüzler kazlar diye seslenmiş. Havadaki kazlar da biz yüz kaz değiliz. Bizim kadar daha olsa, yarımız kadar daha olsa, yarımızın yarısı kadar daha olsa bir de sen olsan o zaman yüz kaz oluruz diye cevap vermişler.

Havada 36 kaz varmış. Havadakiler: 36, yarısı: 18, yarısının yarısı: 9, topal kaz da: 1 eşittir 100 eder.

g) Bir köprüden bir canavar - kurt -, bir tane de koyun, bir tane de ot geçirebilir misin? Kurtla koyun bir araya gelse kurt koyunu yer, otla koyun bir araya gelse koyun otu yer. Bunları öylesine geçireceksin ki hiçbirinin birbirine zararı olmayacak.

Ensefte - ilk önce - koyun ile otu geçirir, koyunu orada bırakırım. Otu canavarın yanına getirir, otla canavarı karşıya geçiririm.

h) Üç adamın birer tane karısı var. Bunlar Sakarya'nın bir yakasından öbür yakasına geçecekler. Ama kayıkçı da yok. Kayık ta iki adamdan fazlasını almıyor. Adamlar da ailelerini birbirlerinden kısıkmıyorlar. Bunları karşıya nasıl geçirirsin?

En sefte - ilk önce - adamlardan biri karısını alır kayıkla karşıya geçer. Karısını orada bırakıp kayıkla geriye döner. Bu sefer diğer iki adam karılarını kayığa bindirirler, karşıya gönderirler. Karıların bir tanesi kayığı alıp kocasının yanına gelir. O iki tane adam kayığa binip karılarının yanına giderler. Oradan da bir karı koca kayığa binip tekrar arkadaşlarının yanına gelir. Oradan iki adam kayığa binip karşıya geçer. Orada kadınlardan birini gönderip karşıdaki kadının bir tanesini aldırırlar; kocasının yanına getirirler. Tek kalan kadının da kocası kayığa binip geri döner, karısını alıp karşıya geçirir. Böylece...

Köy Gelenekleri :

Köy Odaları

Yazan : Muzaffer KUTSAL

Şeker Bayramı sabahının erken saatlerinde gönüllerimizi Tanrı'ya bağlayarak, huzurunda el açıp dualar ettikten sonra, hanelerimize avdet etmek üzere camiden ayrılmıştık. Mahalle kahvesinin önünden geçerken bir plâk:

«Bayram geldi neyime anam anam garibim»
«Kan damlar yüreğime anam anam garibim»

Türküsünü, sıla hasretile bağı yanan ve ıstırap çeken insanların gönüllerini dile getirmek ve bütün bir hüsrân perdesine bürümek gayretile terennüm ediyordu.

Şair Hâmîi Amidi'nin

«Gah olur gurbet Vatan»
«Gah.. Vatan gurbettedir»

Mısralarını ve sonra gurbette olduğumu ve bilhassa yalnızlığıma hatırlıyarak, bu türkünün te'siri altında ve derin bir hayal kırıklığı içinde yoluma devam ediyordum. Ne kadar gaflete garkolmuşum ki, gelip geçen ayak seslerini dahi duymuyor ve bir ölüm sessizliği içinde bedbin ve bitkin adımlarla ilerliyordum. Kolumu tutan bir bilek, beni içinde bulunduğum hüsrân âleminden geri çevirdi. Bu, kasaba halkından kader fukarası, fakat yüzü gibi kalbi şeffaf, gönlü gani Ömer Ağa idi.

— Başağa bu ne kadar dalgınlık? dedi.

Bir zoraki konuşma ile cevap vermek hicran ve üzüntümü gizlemek istiyordum. Fakat neye yarar ki, O, beni benden daha fazla anlayan ve kalbimin derinliklerine nüfuz eden bakışlarıyla beni teselli etmek istiyor ve mutlak bir yalnızlık içinde olmadığımı ima suretile kabul ettirmeye çalışıyordu. Ve nihayet yalnızlığıma unutturmak ve beni müteselli kılmak için oda'ya da'vet etti:

— Bizde adettir bayram yemekleri «köy odası»nda yenir, buyurun odaya gidelim, dedi.

Oda'ya gittik, burası basık tavanlı, iki küçük pencere ve üç tarafı sedir döşeli bir yerdi.

İnce yollarına devam ederler.

NOT : Hesap yapışları ile anlatışları olduğu gibi Bakırlı köyü muhtarı Mehmet Türk-
oğlu ile Kusça köyünden Alişan dayı dedikleri aslen Ordu'lu yetmiş beş yaşında olan Ali dayı'dan alınmıştır. Halen sağdırlar.

Oda'da bulunanlar, samimi bir hava içinde beni karşıladılar, yalnız yaşlı bir zat köşedeki yerinde oturuyor, haklı olarak bayramlaşmayı (kıyam etmeyi) benden bekliyordu. Vardım elimi öptüm ve yanı başında gösterilen yere oturdum. Bu kez, oda'da bulunanlar yine aynı samimiyete bürünen hava içinde teker teker elimi sıktılar ve birlikte tekraren bayramlar görmek temennisinde bulundular. Bu unutulmaz hatıralar bahşeden hareketlerin altında gizlenen mâna, bana herşeyi unutturmuş, yeniden hayata kavuşmuş insanların ümid ışıklarının sıcaklığını ruhuma serpiştirmişti.

Niyahet, oda müdavimleri canibinden daha önce hazırlatılan yemeklerin kâffesi odaya nakledildi. Yaşlılar, orta yaşlı ve gençler ile çocuklar için üç bölük halinde ayrı ayrı sofralar kuruldu. Bir delikanlı münhasıran cemaate hizmet ediyor, diğerleri ise, otuz günün acısını çıkarmak için midelerine hizmet ediyorlardı. Çorbadan tatiya kadar sofraya gelen yemekler yenildi ve binnetice sofrâ duası yapıldıktan sonra kallâvi tabakalardan çıkan sigaraların dumanı tiryakilerin dudakları arasından çıkıp tavana doğru süzülerek yükseldi.

Küçük çocukların oda'da yemekte bulunmuşu dikkatimi çekti, tahkik ettim; eli kaşık tutan her erkek çocuğunun köy odasında bayram yemeği yemek hakkı imiş. Ve yine öğrendim ki; bir genç kızın bir delikanlıya istenmesine dair söz kesiminden tutun, tâ bir mevtanın devir, tekfin ve iskat masraflarının muhasebesi de bu oda'da başlar ve yine bu oda'da bitirmiş. Keza minik bir yavrunun dünyaya gelişinin tebşirinden, ölümüne kadar, geçen bütün hadiseler şahid olan bu asırlık oda, meğer ne büyük bir şerefli bir maziye sahip bulunuyormuş.

Orta, 1959 yılında kaza olmadan önce 12 odaya sahip imiş. Muhtelif sebepler tahtında bugün ancak beş oda kalmış bulunmaktadır. Belde altı senelik kaza olmasına rağmen, el'an bu yerlerin köy odası olarak tesmiye edilmesi dahi, görenek ve geleneklerin icra ettiği te'sirin derinliğini gösterir. Önceleri bir aile rıhtası kadar samimiyet ve âlaka gören bu kabil oda'lara son zamanlarda siyasi akidelerin nüfuz etmesi üzerine muavenet ve müzaharet de bugün kısmen zail olmuş bulunmaktadır.

Cahit Öztelli

Yazan : Ali Rıza ÖNDER

1917 yılında Erzincan'da doğmuştur. Babası Dr. Ali Vâsî Bey, anası Zehra Hanım'dır. Evli olup iki kızı, bir oğlu vardır. Öztelli, ilköğrenimini Tokat'ta yapmış, ortaokulu Gümüşane'de ve liseyi Trabzon'da bitirmiştir. Yüksek öğrenimini Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapmış, 1940'da Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden diploma almıştır.

Edebiyat hocası olarak hayata atılan Öztelli, sırası ile, Denizli, Samsun, Mersin ve Konya liselerinde, Hasanoglan Atatürk İlköğretmen Okulunda, Ankara Polis Enstitüsünde ve Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulunda öğretmenlik yapmıştır. Türk Ansiklopedisi hazırlayıcıları arasında görevli bulunduğu gibi, dört yıldan beri de Türk Dil Kurumu Sözlük Kolu Başkanı olarak çalışmaktadır. Ayrıca Ankara Etnoğrafya ve Folklor Derneği genel yazmanıdır.

Yirmi beş yıldır halk edebiyatı ve halkbilim üzerinde çalışmakta olan Öztelli, bu konularda üç yüz kadar araştırma yazısı yayımlamıştır. Âşık edebiyatı ve halkbilim alanında şimdiye dek kimsenin el atmadığı konularda çalışmış, edebiyat tarihindeki saz şâirleri bölümüne yeni yeni adlar kazandırmıştır. Bu alandaki eksiklik ve yanlışlıkları, yeni belgelere dayanarak düzeltmiş bulunmaktadır. Anadolu halkbilimini, Orta Asya ve şamanlığa bağlayan konular üzerinde sürüp giden çalışmaları da bilim dünyamıza yeni gerçekler getirecek niteliktedir.

İşbu meslek içi çabaları yanında, meslek dışındaki serbest çalışmaları da vardır.

Basılmış kitapları şunlardır : 1) Zileli Şâirler (1944), 2) Karaca Oğlan (1952), 3) Köroğlu - Dadaloğlu (1953), 4) Dertli - Seyrani (1953), 5) Halk Türküleri (1953), 6) Halk Şiiri - XIV - XVII. Yüzyıllar (1955), 7) Halk Şiiri - XVIII. Yüzyıl (1955), 8) Folklor Kılavuzu (1957), 9) Nasrettin Hoca (1964), 10) Resmî Yazışmalar Sözlüğü (1963), 11) Söylev - Atatürk (1963 - 1964).

Bunlardan, (2 - 8) numaralı yazılı olanlar Varlık Yayınevinde Türk Klâsikleri dizisinde bastırılmış, (10 - 11) numaradakilere ise Türk Dil Kurumu yayınları arasında yer al-

mıştır. Nasrettin Hoca adlı kitabını, M. Şakir Ülkütaşır ile birlikte yazmış, Atatürk'ün «Nutuk»unu da üç arkadaşı ile bir arada, bugünkü dile çevirmiştir. Ancak, iki cilt olarak satışa çıkarılan bu eserin birinci cildindeki çalışma arkadaşları, Dr. Mehmet Tuğrul, Salâh Birsal ve M. Sunullah Arısoy iken, ikinci ciltte M. Sunullah Arısoy'un yerini Hamdi Olcay almış bulunmaktadır.

Cahit Öztelli

Cahit Öztelli'nin basılacak eserleri şunlardır : 1) XVII. Yüzyıl Tekke Şâiri Nesimi, 2) Sahte bir şâir: Erzurumlu Emrah, Gerçek şâir Erciqli Emrah, 3) Âşık Edebiyatı Üzerine Yeni Araştırmalar.

Bu kitapları dışındaki araştırma ve inceleme yazılarını kapsayan başlıca dergilerin adlarını şöyle sıralayabiliriz: Türk Folklor Araştırmaları, Türk Dili, Varlık, Hisar, Ilgaz Çağrı.. Bunlardan başka Anadolu'da çıkan bir çok dergi ve günlüklerde de pek çok yazısı çıkmış ve çıkmaktadır. Daha çok halkbilim ve halk edebiyatı ile ilgili olan yazılarının başlıcaları şunlardır :

1. Zile'de At Hakkında Bir Araştırma, At Hastalıkları ve Tedavileri, 2. Sümmânî Hakkında, 3. Sefilî'nin Cenk Destanı, 4. Kuloglu Hakkında, 5. Kuloğlu'nun Yeni Bulun-

muş Şiirleri, 6. Âşık Ömer Hakkında Yeni Üç Vesika, 7. Zile Mânileri, 8. Bayburtlu Zihni, 9. Âşık Ömer'in Ustası Şerifi, 10. Erzurumlu Emrah Hakkında Yeni Bilgiler, 11. Vahit Lütfü Salcı'nın Gizli Hazinesi, 12. Vahit Lütfü Salcı'nın İdeali Ne İdi., 13. Adnan Saygun'un Karaca Oğlan Kitabı Münasebeti İle, 14. Folklor Sözleri, 15. Folklor Enstitüsü İhtiyacı, 16. Derdiçok (Saz Şâiri), 17. Konyalı Âşık Şemsi Hakkında Yeni Bilgiler, 18. Zile'de Doğum ve Âdetleri, 19. Başa Hırsır Yakmak, 20. Bir Zile Masalı: El Bilmez Marifet, 21. Bamsi Beyrek'in Zile Varyantı, 22. İki Kadın Şâir Üstüne, 23. Bir Kıtık Destanı, 24. Pir Sultan Abdal'ın İki Şiiri, 25. Erzurum Bilmeceleri (Eleştiri), 26. Biraz Daha Dikkatli Olalım, 27. Dertli ve Seyranî Hakkında Tenkitlere Cevabım, 28. Şifâî ve Selvihan Hikâyesi (Eleştiri), 29. XVII. Yüzyılda İhtilâlcî İki Şâir: Alioğlu ve Dedemoğlu, 30. Tarihte ve Bugün Şamanizm, 31. Kul Sâkin, 32. Âşık Mansur, 33. Konyalı Şâir Mustafa Şerifi, 34. Kara Oğlan'ın Yeni ve Yayınlanmamış Şiirleri, 35. XVII. Yüzyıl Şâirlerinden: Ekşi, 36. Saz Şâiri Delibalta, 37. Karaca Oğlan'ın Yaşadığı Çağ, 38. Folklor - Halk Edebiyatı - Âşık Edebiyatı, 39. Seksen Yıl Önce Karaca Oğlan'ın Köyünde, 40. İbrahim Aczî Kendi, 41. Müzik ve Halk Sazları ile İlgili Maddeler, 42. Çocuk Oyunlarında Ebe Çıkartma Tekerlemeleri, 43. Büyük Bir Folklorcu: Evliya Çelebi, 44. Bamsi Beyrek'in Söylentisi, 45. Türk Folklorunun Büyük Üstadı: Halit Bayrı, 46. Başa Toprak Savurmak, Ölü, Yas Gelenekleri, 47. Kerem ile Aslı Hikâyesinin Yazarı Kimdir?, 48. İlk Millî Oyun Araştırmamız, 49. Türklerde Ant-Yemin, 50. Bilinmeyen Şâirlerden Bektaş Abdal, 51. Tarih ve Halk Edebiyatı, 52. Pazvantıoğlu Üzerine İki Destan, 53. Yaşayan Dedekorkut: Tepegöz, 54. Üç Yüz Yıllık Bir Savaş Türküsü, 55. Koroğlu Hakkında Yeni Notlar ve Şiirler, 56. Nasrettin Hoca Bibliyografyası, 57. Konya Türküleri - İssız Yuvalar, 58. Türk Atasözleri Bibliyografyası, 59. Karagöz ve Ötesi, 60. Etnografya Kılavuzu, 61. Kırk Gün - Kırk Gece, 62. Nasrettin Hoca'nın İstanbul'da Yatan Torunları ve Bazı Notlar, 63. Anadolu Dinî Edebiyatından Geyik Destanı, 64. Hızır ve Abıhayatın Yeri Hakkında, 65. İki Yüz Elli Yıllık Bir Savaş Türküsü, 66. Âşık Muhittin, 67. Türkiyede Doğum ile İlgili Âdet ve İnanmalar, 68. De-

yimler Hakkında, 69. Tekke Şâiri Teslim Abdal, 70. Yağma Geleneği Âdeti, 71. Âşık Haliloğlu, 72. Âşık Abdal, 73. Ümmî Sinan, 74. Tekke Şâiri Fuzulî, 75. Âşık Kâtip Ali, 76. Nasrettin Hoca Üzerine, 77. Düğünler, 78. Anadolu Düğün Gelenekleri, 79. Yunus Emre Divanı (Eleştiri), 80. Yunus Emre'nin Mezarını İle İlgili Yeni Belgeler, 81. Âşık Dertli Divanı, 82. Şir Ali Paşa, 83. Yunus Dolayısıyla Bir Cevap, 84. Yeni Bir Edebiyat Sözlüğü, 85. Bir Edebiyat Sözlüğü, 86. Şakir Baba, 87. Anadolu'da Ölüm Gelenekleri, 88. Yüzyılın Hastalığı, 89. Halk Edebiyatında Sazın Yeri, 90. Fuat Köprülü ve Son Eseri, 91. Geçen Yüzyılda Gezginler İçin Yazılmış Bir Sözlük, 92. Nasrettin Hoca Üzerine, 93. Dil Devriminde Öğretmenin Başarısı, 94. Fuzulî Üzerine Yeni Araştırmalar, 95. Fuzulî Bibliyografyasına Yeni Katmalar, 96. Tekke Şiiri, 97. Son Kuran Çevirileri, 98. Edebiyat Kitaplarındaki Yanlışlar, 99. Halk Hikâyelerinde Kahramanların Tanımı, 100. Türk Tiyatro Tarihi ile İlgili Bazı Notlar, 101. Halk Şiirinde Benzek, 102. Türk Dili ve Saz Şâirleri, 103. Folklor Çalışmaları, 104. Bilmeceler, 105. Halk İlaçları, 106. Halk Baytarlığı, 107. Türk Folkloru ve Folklor Enstitüsü, 108. Tekke Şâiri Nesimi, 109. Mahmut Paşa Menkıbeleri, 110. Cönklerden Derlemeler (Yakupzade, Emiroğlu, Kara Mahmut, Karaca Oğlan, Kâtipoğlu), 111. Cönklerden Derlemeler: Kâtibî, 112. Sümmanî - Bayburtlu Celâli (Eleştiri)...

Öztelli'nin, gün geçtikçe azalan yazma eserlerin ve cönklerin derlenip toplanması ve korunması alanlarındaki çabaları da dikkate değer. Trakya'da araştırmacı Bektaşî Dedesi Vahit Lütfü Salcı'nın ölümünden sonra bıraktığı cönkler ve benzeri eserlerle, Adana Müze Müdürlüğü rahmetli Naci Kum'un kitaplığındaki cönkler ve üç ciltlik «İçel Folkloru» adlı eserin yazarı olan Maraş Müftüsü Sait Uğur'un cönkleri ve başka yazmaları, bu konuda örnek olarak anılabilir.

İki düzelti :

A — Aralık 1965 günlemleri, 185 sayılı T. F. Araştırmaları dergisindeki «Mehmet Fahrettin Kırzioğlu» başlıklı yazımızın ilk paragrafında 25 Ocak 1918 olarak geçen günlem, 25 Nisan 1918 olacaktır.

B — Mayıs 1965 günlemleri, 190 sayılı T. F.

Ağrıdağı Efsaneleri

— I —

— Turizm ve Tanıtma Bakanlığına Armağan —

Derleyen : Kırzioğlu M. Fahrettin

Tevrat'ı Şerif'te ARARAT, eski ermenice de MASIS/MASIK, İranlılarca KÜH.L.NÜH (= Nuh - Dağı) denilen Anadolumuzun en yüce dağının türkçe adı, Eski - Oğuz (Arsaklı) ların başkendi (İğdır - Ovasına «Sürmeliçukuru» adını verdiren ve Aras sağında şimdi «İğdır - Karakalası» denilen şehir örenleri yerindeki) «Sürmelü» şehrinin güneyinde bulunmasından dolayı, Dede - Korkut Kitabı'nda geçen «Arkuru - Yatan Ala - Tag» deyimini başındaki «Arkuru» (kısaltılarak: Arkı/Ağrı) sıfatından bozma AĞRI ve daha doğru olan halk ağzıyla AĞRI - DAĞ'dır. Artık bunu Ağrıdağı biçiminde söyleyip yazmak, yüzyılımızın başından beri bir gelenek olmuştur.

1295 yıllarında Marko - Polo'nun, buralardan geçerken yerli halktan duyduğu «Arkuru» (aykırı / arkada / tersine / Türkistandaki: «Terskey - Alatag» deyimini başındaki «Terskey» sıfatı anlamında) adını bozarak ve lâtince «Arche Noé» (= Nuh'un - Gemisi) adındaki ilk söze de yakıştırarak, «Ark - Dağı» dediği bu dağ. 1514 Çaldıran seferinden beri ki Osmanlı kaynaklarında: «AĞRI - DAĞ, KÜH.L.ARGI, AĞRI.DAĞ» biçimlerinde anılmaktadır. 1635 Revan Seferine katılırken burayı gören Kâtib - Çelebi ile 1646 da Kağızman ile Revan'ı gören Evliya - Çelebi de, böyle anıyor. Bugün Kars, Bayazıt, Maku ve Revan gibi bu dağın dört yanındaki bölgelerde yerli halk: ARGİ.DAĞ, AĞRI.DAĞ / AĞRIDAĞI, EĞRI.DAĞ dediklerinden, bu adlar, yerli ve yabancı seyahat eserleriyle ansik-

lopedilerinde de görülmektedir. Karsın Kağızman, Tuzluca ve İğdır ilçelerinde bu dağa verilen ikinci ad: KİRE/KIRA, «yanardağ püskürüğü ve ot bitirmez, susuz, kıraç» anlamına gelen türkçe bir isimdir; yaygın değildir.

Kuzeye «ilerü» ve «karşu», güneye «arkuru», «arka» ve «arkayılı» (arkaüstü; «yüzükoyun» = yüzüstünün tersine) dedikleri Dede - Korkut Kitabı'ndaki tariflerden iyice anlaşılan Eski - Oğuzlar/Arsaklılar (m. o. 149 — m. s. 430), kışlak başkentleri «Sürmelü» şehrinin güneyindeki ünlü yaylakların bulunduğu koca dağa d «ARKURU - YATAN ALA - TAG» demişlerdi. İlhanlıların yaylak merkezi «Ala - Tag Türmeni» ve Temür'ün Kars çevresinde yabankeçileriyle koçlar avladığı «Ala - Tag» da, burasıdır. Sonradan «Ala» adı bırakılarak, yalnız «Arkuru»dan bozma «ARGI/AĞRI - DAĞ/DAĞI» denilmiştir.

Büyük - Ağrıdağ'ın (5165 m.) kuzeydoğusundaki yaylak kasabaya da Eski - Oğuzlar, «ARKURU/ARGURU» diyorlardı. 1737 m. yükseklikte olduğundan, İğdır - Ovası'ndan bin metre yukarıda bulunan bu yaylak kasabaya, öteden beri Türk halkınca «Akhuru» («R»lerden birincisi yutulmuş) ve ermenice kilise tarihlerinde «Arguri» denildiği biliniyor. 20 Haziran 1840 günü kopan bir yeroynamasında, eski bir yanardağ olan Ağrı'dan büyük bir gü-rültü ve toz dumanları çıkararak kayan lâv yığınları, 1600 nüfusu olan bu kasabayı ansızın kayıp kaplıyarak, yoketmiştir. Bu yıkımı gören komşu köylerden KIŞKAR - SERKİZ adlı anadili türkçe bir Gregoryen saz şâirinin söylediği ağıt, bugün Kağızman ve İğdır çevrelerinde şöyle bilinmektedir:

«Ağrıdağ oynadı, böğrü söküldü,
Herbir taşı bir diyara töküldü,
Hişma geldi: yeraltından çekildi,
Zay'oldu koca Arguru görünmez.

***

Buna derler: meni - mesmen Ağrıdağ,
Yıkıldı bahçalar, görünmez yaprağ,
Üstüne yeridi kum ile toprağ,

Araştırmaları dergisindeki «Hikmet Dizdaroğlu» konulu yazımın ilk satırında yer alan doğum günü, bir yanlışlık sonucu, 14 Nisan 1917 olarak milâdiye çevrilmiştir. Doğrusu, 1 Nisan 1917 olacaktır. Çünkü, «Takvim-i Tarih-i Garbinin Kabul Ve İstimaline Dair» olan kâ-nunda, «1332 senesi şubatının on altıncı günü, 1333 senesi mart ayının birinci günü itibar olunur» denmekle, malî ve milâdi takvim sistemleri arasındaki on üç günlük fark, Dizdaroğlu'nun doğumundan bir ay önce kaldırılmış bulunmaktadır. (A.R.Ö.)

Gözel_Kilise'nin seri görünmez.

***

KIŞKAR_SERKİZ söyler buna bu sözü,
Asmanı bürüdü dumanı, tozu;
Şahbaz_igitleri, gelini, kızı;
Kekhl_oldu toprağa, biri görünmez.

***

Eski_Oğuzlar (m. ö. 149 - m. s. 429 da hüküm süren Küçük_Arsaklılar)ın tarih destanları olan «Dede_Korkut Kitabı»nda, «Ağca_Kala, Sürmelü» de oturan «Saivur_Kazan Han» sülâlesiyle (Dağıstan'daki) Demirkapu_Derbend'den Merdin (Mardin) - Kal'ası'na değin uzayan yerlerdeki Taş_Oğuz ile İç_Oğuz bölgelerinden gelen 24 Oğuz Beğleri'nin üçyülda bir «yığınak» için gelerek yayladıkları ve avlandıkları ünlü bir yer olarak tanıtılan «Ar_kuru_Yatan Alatag»'ın eskiden ormanları bol ve av hayvanları zengindi. İslâm Ansiklopedisi'nde de belirtildiği gibi, İslâm coğrafyacılarından İstakhrî (951 de yazılan eserinde), bu dağda «pek çok orman ve av hayvanı bulunduğunu»; 966 da kitabını yazan Mukaddesî de, «Ağrıdağı'nın ön yamaçları üzerinde 1000 den fazla küçük köyün» varlığını bildirir. Eslerini 936 yılında bitiren Van bölgesinden yetişme Arzerunili Tomas ise, «Masis/Ararat» dağında: «geyik, yabandomuzu, arslan ve yabaneşegi» yaşadığını anlatır. 1582 de Revanı fetheden Osmanlıların tuttuğu tahrir defterlerinde de, «Ağrıdağ»daki bol yaylakların adlarından, XVI. yüzyıl sonlarında da buranın yeşillik ve suları bol bir dağ olduğu anlaşılıyor.

Ağrıdağının bugünkü çorak ve ormansızlığı, 1664 baharında kopan ulu_yeroynamasındaki büyük yıkım ve çöküşten sonra olmuştur. «Silihâr Tarihi»nde (L354), Eleşgerd'in merkezi eski büyük şehir «Toprakkale» ile Maku'daki «Gorgor/Görgör» kasabasının yıkımı ile Tebriz'in başına gelenler ve Ağrıdağı'nın yarısının yere geçişiyle sonuçlanan (Kars'ta da tamir kitabelerinden bu sırada Câmilerin çatalayıp bozulduğu anlaşılan) 30 Mayıs - 5 Haziran 1664 arasındaki yedi günlük felâketler, şöyle anlatılıyor: «4 Zilka'de 1074» (30 Mayıs 1664) günü başlayıp, «yedi gün, gece sâkin olmayup», Azerbaycar'da elli binden artık insanı mahveden korkunç bir yeroynaması sırasında, «AĞRI-DAĞI ki, Revan'a karîb bir mu'azzam kûh_i bülenddür, nisfından ziyâdesi yere geçüp (kuzeyindeki «Karnıyarık» adlı çu-

kur ve oyuk meydana gelip); kurbünde vâki' Görgör ve Toprak (kal'a) [Eleşgerd] nâmiyle müsemma kal'alar dahi yere geçdi.»

***

Gerek yukarıda anılan ve tarihçe belli olan jeolojik olaylar, gerekse daha eskiden bu ünlü dağın yanardağ oluşundan doğan gürültü, duman ve sarsıntılar, çevresinde yaşayan Oğuzlar'ın arasında zengin ve güzel efsanelerin yayılmasına yolaçmıştır. Türkiyemizde hiçbir dağ üzerine Ağrıdağı kadar menkıbe ve efsane yoktur :

1) TEVRAT'taki: «Nuh'un Gemisi» ile Tufan'dan sonra «Ararat» (Ağrı) dağına konuşu; ve bugünkü insanlık ile medeniyetin yeryüzüne Kars'ın İğdir kesiminden yayılışı üzerine olan menkıbeleri; 2) KUR'ÂN_i_Kerîm'deki «Ashâbü'r-Res» (Araslılar) üzerine olan âyeti tefsir edenlerin ve ayrıca 3) «Hâris» (Büyük_Ağrı) ile «Hüveyris» (Küçük Ağrı) dağları hakkındaki rivayetleri; 4) «Yafes'in diktiği Kutlu_Çamağacı» ile, 5) ermenice kaynaklardaki Sakalar'ın «Sos» denilen kutlu «Hüş» ağacı ve 6) Dede_Korkut Kitabı'ndaki kutlu «Ak_Orman» ile yaşayan Beğbögrek destanlarındaki «Ak_Kavak» yurdunun, Ağrıdağları ile olan ilgilerine dokunarak; 7) «akkavak falı»na çok değer veren Sakalar'ın «ağaca_tapıcılık» geleneğinin de, «Ağrıdağı ile kuzeyinde yaşadığına ve halk arasında bugün dokuz kadar Ağrıdağı efsanesinin söylenmesine işaret ederek, konumuza dönelim.

Din kitapları başta olmak üzere, yakın ve uzak çevresindeki milletlerinkiyle hakkında onbeş türlü menkıbe ve efsane bulunduğunu gördüğümüz Ağrıdağı'nın, Önyasya'nın ve bütün dünyanın tek dağlarından en ulusu olması ve arasına dumanlar püskürüp, sarsıntılara sebep olduğundan dolayı doğan ve Kars ili çevresinde bilinen bir efsaneyi tanıtacağız. Şunu da belirtelim ki, içerisine binlerce koyun alabilen Ağrıdağı'ndaki mağaralarda çobanlar, dip-te (dağın ortasına eski bacaya doğru) olan mağara duvarının, yanlardakilere göre daha sıcak olduğuna dikkat etmişlerdir.

***

Anadolu Türk halk edebiyatının en güzel örneklerinden birisi olan şu camm efsaneyi, Karşlı_Ninelerden duyduğumuz ve 1964 Ağustos sonlarında Kars İl Radyosunda okuduğumuz gibi anlatalım:

«Atalardan kalma bir inanışa göre, şimdi ki **Ağrı Dağları**'ndan başı her zaman karlı duran **Büyük-Ağrı**, ağabeğidir. Sivri tepesi yaz sonlarında açılan ve genç gözükken **Küçük-Ağrı** da, onun bacısı (kızkardeşi)dir.»

«Her iki **Ağrı-Dağı**, yeryüzündeki **Dağlar-Padişahı** sayılan **Kaf-Dağı** âilesine mensuplardır. **Eski-Kafdağı**'nın sağlığında, onun oğlu şimdiki **Yeni-Kafdağı**, yaşdaşı olan **Küçük-Ağrı Dağı**'na beşik-kertme nişanlı imiş. **Büyük-Ağrı** da, **Dağlar-Serdarı** olarak ordusunu almış; yetmiş yıl süren bir sefere gitmişti.»

«**Büyük-Ağrı**, âsi dağlar ile savaştığı uzun bir seferde iken, eceli gelen **Eski-Kafdağı**, ölüyor. **Dağlar-Padişahı**'nın tahtına geçme hakkı, **Dağlar-Serdarı Büyük-Ağrı**'nın iken; onun seferde bulunmasını fırsat bilen şimdiki **Genç-Kafdağı**, atasının tahtına çıkıp, öteki dağlara da padişah olduğunu kabul ettiriyor. Yetmiş yıllık dağlar cenginden üstün çıkarak dönen **Dağlar-Serdarı Büyük-Ağrı Dağı**, duyduğu bu oldu-bittiye üzülerken; bacısı **Küçük-Ağrı**'nın elinden tutarak, **Kafdağları-Ölkesi**'nden göçüyor. Gele gele **Aras**'ın yanında şimdiki yerini beğenerek, orada konuyor. **Kafdağları-Ölkesi**, belki de, **Ardahan** dağlarından, «**Yalbuz**» (**El-burz**) adlı tepesi gözükp seçilen **Gürcistan** ile **Dağıstan** arasındaki (**Kafkas** adlı sıra) dağlardır.»

«Bizim **Büyük-Ağrı Dağı**, çok yaşlanmış, aksağlı ve yorgun, üzgün olduğundan, genç bacısı **Küçük-Ağrı**'nın dizi üzerine başını koyarak, uyumaya başlıyor. Aradan yıllar geçince, **Dağlar-Padişahı** şimdiki **Kafdağı**, beşik-kertme nişanlısı **Küçük-Ağrı**'nın özlüyor ve onunla evlenmek istiyor. Fakat, **Kafdağları** âilesinin büyüğü ve kendisinin de ağabeğisi sayılan **Büyük-Ağrı Dağı**'nın hakkını yiyip açığızlülükle tahta geçmesinden utanarak; suçunun bağışlanması dileğini de bildirmek üzere, **Büyük-Ağrı Dağı**'na **Elçiler** gönderip, beşik-kertme nişanlısının, evlenmek üzere, gönderilmesini rica ediyor.»

«Gelen **Elçilerin** ne istediğini öğrenen **Küçük-Ağrı**, başı dizinde uyuyan ağabeğisi **Büyük-Ağrı**'yı uyandırıyor. Derhal **Elçi Dağları**'nı azarlayıp kovarı **Büyük-Ağrı**, yine eskisi gibi, başını bacısının dizi üzerine koyarak, uyumaya dahıyor.»

«**Kafdağı** bakıyor ki, ben bir **Dağlar-Padişahı** olduğum halde, onu yine büyük bilerek ricacı gönderip, beşik-kertme nişanlımı iste-

dim; o vermedi. Öyle ise suç, benden gitti; ordularımı çekerek **Büyük-Ağrı**'nın üzerine varıp, savaş ile erlik kazanarak, nişanlımı alıp, getireyim, diyor. Öyle de yapıyor. **Kafdağı**'nın, **Dağlar-Ordusu** ile üzerine geldiğini duyan **Büyük-Ağrı**dağı, yerinden kalkarak, tek başına onları bozguna uğrattıyor; **Kafdağı**'nı, kendi ölkesine kaçirtıyor. Sonra, yine yerine geliyor, başını **Küçük-Ağrı**'nın dizi üzerine koyarak, eskisi gibi uyumaya koyuluyor.»

«Derler ki, **Kafdağı**, her defasında, birbirinden güçlü ordularla tam yedi kez, **Büyük-Ağrı**'nın üzerine gelip, cenge tutuşuyor; her defasında da yenilip, perişan halde kaçarak kurtuluyor. **Büyük-Ağrı** da, yine eskisi gibi, başını bacısının dizi üzerine koyarak uyuyor. Bütün bu kanlı savaşların kendisi için yapıldığını gören genç ve güzel kız **Küçük-Ağrı Dağı**, beşik-kertme nişanlısı ve doğarken anası ile babasının lâyık gördüğü **Kafdağı**'na, bu **Dağlar-Padişahı**'na varıp, kavuşmanın hasretiyle yanıp tutuşuyor. Gel gelelim ki, ağabeğisi **Büyük-Ağrı**'nın başı altından gizlice dizini kurtarıp, savuşamıyor!..»

Kafdağı da bakıyor ki, nişanlımı: ricacı elçiler gönderdim, alamadım; ağır ordularla yedi kez varıp savaştım, alamadım. Ben bu yoldan **Büyük-Ağrı**'nın elinden, nişanlımı kurtaramıyacağım. Şimdi de, işi hileye dökeyim, diyor. Uzaklardan **Ağrı**'ya gözükerek, **Küçük-Ağrı**'ya, kaçıp gelerek, kendisine kavuşması için işaret ediyor. **Küçük-Ağrı** da, ağabeğisi derin uykuya daldı sanarak, yavaşça dizini, onun başı altından çekip, kaçmayı deniyor. İşte bu sırada, dalgın uykuda olduğunu belirtmek için **Büyük-Ağrı**, öhü-öhü diye kesik kesik öksürerek, ağzından dumanlar çıkarıyor. Bunu gören **Kafdağı**, savuşuyor; (**Arpaçayı** sağında şimdi koca örenleri bulunan) **Anı** gibi şehirler ile binlerce köy de, yer oynamasından yıkılıp, bozuluyor.»

«Derler ki, haksız (adâletsizce) iş gördüğü için, kargışlı (beddualı)dır: **Kafdağı**, **Kıyamete** değin nişanlısı **Küçük-Ağrı**'ya kavuşamayacak, hasret kalacak. 70-80 yılda bir **Küçük-Ağrı**, ağabeğim uyudu, uykuya daldı sanarak dizini kıpırdattıkça, **Büyük-Ağrı** da öksürüp, dağ-taşı sarsacak. Böylece, dünyanın sonuna kadar **Bacı-Kardeş İki Ağrı**dağı, ömürlerini geçireceklerdir.»

«**Ulu-Tanrı**, **Küçük-Ağrı**'nın dizini oynatmasından, **Büyük-Ağrı**'nın da uyumadığını be-

lirtmek için öksürmelerinden, biz insanoğullarını, âciz kullarını korusun; âmin (*).»

(* Bu Ağrıdağı Efsanesi'ni, 7 Nisan 1934 Erzurum Erkek Lisesi son sınıf Edebiyat Şubesinde iken duyan arkadaşım Sarıkamış - Bardız Bucağından Yukarı - Hamas köylü Şâir Niyazi Sabri ERGÜL (şimdi : İstanbul Hususî Muhasebe 1. Müdür Muavinidir), hemen o gün şu şiiri yazarak bana vermiş; o yıl «Kars» gazetesinde de yayımlanmıştı:

AĞRIDAĞI

Başı karla örtülü, kalbi âteşle dolu,
Bir şâir gibi durur ihtiyar Ağrıdağı..
Gözyaşları olmuş da neş'esinin son yolu,
Yine o gençliğinden bahtiyar, Ağrıdağı..

Sükût: ilk mısraları, hâlâ dudaklarında,
Yıllar, billûrlaşmışlar saçının aklarında,
Toprak, bir zincir gibi bağlı ayaklarında,
Başı göklerde gezen bir diyar Ağrıdağı..

Dizinde hemşiresi masal anlatır ona,
Okur «Binbir-Gece»den bir iki satır ona,
O da homurdanarak öksürür: hır-hır ona,
Bilmem kendinden başka kime yâr, Ağrıdağı..

Sen, bundan sonra kal da bulutlardan hırkanla,
Kalb dinlemeği öğren, derdin dilinden anla!
Kıskanma, gel bu «Kız»ı bir genç dağa nişanla,
Senden gayri bedbahtın kimi var, Ağrıdağı?..

Erzurum, 7/IV/1934

Umarız ki, genç Türk sanatçıları, bu gibi milli efsane ve destanlarımızı işliyerek, yeni yeni yerli şaheserler ortaya koysunlar.

Dergimiz 17 Yaşında

Elinize almış olduğunuz 193 No. ve Ağustos 1965 tarihli sayımızla Türk Folklor Araştırmaları, 17. yayın yılına girmiş bulunmaktadır.

Bu vesile ile bütün okuyucu ve abo-nelerimize teşekkürlerimizi iletiriz.

T. F. A.

Bize gelen KİTAPLAR

* İbrahim Zeki BURDURLU: «Ömürsün Nasreddin Hoca». Hocanın 41 fıkrasının şiirle anlatımı. İsteme adresi: İ. Z. Burdurlu, İzmir Eğ. Enstitüsü Ed. Öğretmeni, Buca - İzmir. 19×14 Cm. ebadında, 48 sayfa, 150 kuruş.

* Sait FAİK: «Sarmış - Kayıp Aramıyor». Hikâyeler. Varlık Bütün Eserleri 3 - 4. İkinci kitap, 17×12 boyunda, 280 sayfa, 6 lira.

* VERCORS - Samih TIRYAKIOĞLU: «Soysuzlaşmış Hayvanlar». Roman. Varlık Bütün Eserler Kitaplığı: 77. 17×12 boyunda, 224 sayfa, 4 lira.

* Sait FAİK: «Şahmerdan - Havada Bulut». Hikâyeler. Varlık Bütün Eserleri 5 - 6. Üçüncü kitap. 17×22 boyunda, 288 sayfa, 6 lira.

* İvo ANDRİC - Zeyyat SELİMOĞLU: «Bosna Hikâyeleri». Varlık Büyük Cep Kitapları: 255. 17×12 boyunda, 107 sayfa, 2 lira.

* Reşad Ekrem KOÇU: «Acı Su». Şiirler. Koçu Yayınları, Posta K. 419. İstanbul. 20×14 boyunda, 48 sayfa, 200 kuruş.

* Samim KOCAGÖZ: «Sam Amca». Hikâyeler. İkinci baskı. Yeditepe Yayınları: 1. 17×12 boyunda, 96 sayfa, 300 kuruş.

* Metin ELOĞLU: «Türkiyenin Adresi». Şiirler. Yeditepe Yayınları: 149. 20×14 boyunda, 48 sayfa, 300 kuruş.

* Max JACOB - Ülkü TAMER: «Max Jacob - Şiirler». Yeditepe Yayınları: 150. 20×14 boyunda, 64 sayfa, 300 kuruş.

* Türk Dil Kurumu: «Yeni İmlâ Kılavuzu». Genel Yazman Ömer Asım Aksoy'un geniş bir önsözü ile giriş, Türk Dili'nin imlâsı, Birleşik kelime ve kuralları, Kelime dizini ve birkaç açıklama, Kelime dizini, Birleşik kelime dizini, kısaltmalar bölümlerini kapsamaktadır. Ciltli, 17×12 boyunda, 22+288=310 sayfa, 5 lira.

* S. Rüştü KARAOĞLU: «Âşık İhsanî Güllüşah'ın Ardında», İhsanî'nin hayat hikâyesi ve şiirleri. 16×12 boyunda, 48 sayfa, 100 kuruş.

* Âşık İHSANİ: «Ağalı Dünya, 2». Şiirler. 16×12 boyunda, 100 kuruş.

Bosna ve Hersek'te Hacılar Oyunu

Yazan : Jarko ILIÇ

Çeviren: İsmail EREN

Bosna ve Hersek'in meslekî literatürde yayınlanan halk dram yaratıcılığının çeşitli neveleri arasında bilhassa **Hacılar** oyunu göze çarpmaktadır. Müslüman hacıların Mekke ve Medine'ye, ortodoksların ise Kudüs-i Şerif'e hac farizesini ifa etmek için gidişlerinin temsili, bu oyunun esas motifini teşkil etmekte ve her iki dine salık olanlar arasında oynanmaktaydı. Saraybosna vakanüvisi Mollâ Mustafa Başeski, onsekizinci yüzyılın ortalarına doğru birçok zengin müslümanın hacca gittiğini kaydetmektedir. 1682 yılında Saraybosna'daki eski ortodoks kilisesinin hayır serverlerinin tahririnde dokuz ortodoks hacısı ve bir de o kadar hacı aile ferdi kaydolunmuştur. **Hacılar** adlı oyunda hacıların gönderilmesi, çok yorucu seyahat, yolda hacıların vefatı, vatana avdet, hacıların gayubeti sırasında ailelerinde ortaya çıkan güçlükler gibi olaylar diyalog, maskelenme, jest ve çeşitli maharetler göstererek temsil olunuyordu.

Mostar episkopu Joanikiye Pamuçina, 1865 yılına ait (Srpskodalmatinski magazin) de «Pokladanje Mesnih'i bijelih poklada u Hercegovini» adlı yazısında bu oyunu zikretmesi şayanı dikkattir. Kendi bu yazısında ezcümle şöyle demektedir... «Köyde müslüman hacılarının Kâbe'ye gitmeleri, aile efradı ile komşular tarafından geçirilmeleri; hacca gidenlerin kendi aile efradına gaybubetleri sırasında yapmaları gereken işler hususunda nasihat ve tavsiyelerde bulunmaları; avdette hacıların karşılanmaları ve bunların evleri için gösterdikleri ilgi temsil olunmaktadır. Umumiyetle köy gençleri bu nevi halk oyunlarını kış gecelerinde temsil ediyorlardı.»

Vasiliye Kondić, 1890 yılında Novi Sad şehrinde yayınlanan «Yavor» dergisinde Priyedor'da (Bosna) temsil olunan ve dram unsurlarını ihtiva eden birkaç halk oyununu neşretmiştir ki, bunların en önemlisi **Hacılar'** dır. Kendi ifadesine göre, yalnız kış mevsimi gece sohbetlerinde temsil olunan ve kısa bir zamanda tamamen unutulmaya yüz tutan halk oyunlarını kaydetmiştir. Yazar, **Hacılar** adlı halk oyununun muhtevasını şu şekilde belirtmektedir.

«Bu oyun, maharetle oynandığı vakit, çok enteresandır. Kabiliyetli olan bir kaç kişi se-

çilir. Kâbe'ye giden ve evde eşi ile iki oğlunu bırakan hacı baş rolü oynar. Kendi yerine avdet edinceye kadar malına bakacak güvenilir bir vekil bırakır.

Vekil kendi öz malı gibi imiş bakacağına dair and içer.

Hacı hazırlanır ve yola koyulur.

Önünde dua okuyan iki softa ve ikişer ikişer dizilmiş bütün çocuklar «amin» diye avazları çıktığı kadar bağırlar.

Çıkıp gittikten sonra etraf biraz sakinleşir.

Hasbıhal başka bir yön alır ve bir vakit için Hacı unutulur. Fakat ani olarak bir mübaşir ortaya çıkıp: Hacı geliyor, hacı geliyor, diye bağırlar. Fakat halk, hacı öldü diye yalan söylediği için mübaşiri geri çevirirler. Aynı olay ikinci defa tekrarlanır. Üçüncüde mübaşir geldiği vakit hacı, softa ve çocuklar tekrar ortaya çıkarlar.

O vakit oğulları, ayaklarına kapanır, uzun ve ağır seyahati, huzur ve memnuniyet verici bir şekilde geçip geçmediğini sorarlar. Hacı, sıradan herkesle selâmlaştıktan sonra vekilden ailesi hakkında bilgi almağa başlar.

Hacı (içini çekerek) : Başıma gelen belâ ve taksiratları anlat.

Vekil (üzgün) : Gittiğinden beri bu bir kaç yıl içinde belâlar peşimizi bırakmadı. Gittiğin yıl içinde bir şansızlık eseri olarak evin yandı. Bir zaman sonra ineğin doğuracağı sırada öldü. (Hacı devamlı bir surette içini çeker). Bundan sonra kurtlar gelip kısarak ve tayım yediler.

Hacı : Allah aşkına sus.

Vekil : Hacım her şeyi sana söylemeğe mecburum. Sen yolda uzun bir zaman kaldın. Olduğune dair bize bir çok defa haber geldi. Vakıt ise çabuk geçiyor. Oğulların baliğ oluncâ bütün malını satıp çarçur ettikten sonra hacı hanımı da sattılar.

Hacı : Atımı verin diye bağırlar.

Hazır olanların kendisine verdikleri bir sopya biner.

Hacı (devam eder) : Bu taksiratı görmek için başka bir yere gidiyorum.

Hazır olanlar hacıyı alıkoymağa çalıştıkları vakit umumiyetle gençlerden biri bun-

ların yüzlerini kurum ile karartır.»

Stefan Deliç ile Toma Bratiç, 1905 yılında «Yukarı Hersek'te gece sohbetleriyle toplanmalarında oynanan halk oyunları» adlı yazılarında, dram unsurlarını ihtiva eden bu köy oyununun daha iyi bir varyasyonunu neşretmişlerdir. Oyunun adı Kâbe olup diyalog unsurları, maskelenme ve halk mizahı meyanında bu oyunu temsil edenlerden bazı bedeni hareketlerin icrası da istenmektedir. Adı geçen müelliflerin bu oyunun özetini kaydettikleri şekilde zikrediyoruz.

«.. Odanın iki duvarı arasında, yerden bir metre yükseklikte bir ip gerilir.. Hacca gitmek istiyen ipin üzerinde bağdaş kurar, iki sopa ile de muvazeneyi temin eder. Hazır olanlardan çoğu etrafını alır, kendisiyle lâtife eder ve yere düşmesini beklerler.

Hazır olanlar : Hemşehrim bu atla nereye gitmek istiyorsun?

Hacı : Kâbe'ye.

Hazır olanlar : Atının ne kuyruğu ne de başı var.

Müslüman Hacıların Kâbe Temsili Oyunu

Hacı : Var var. İşte başı İstanbul'da (sopa ile önünü gösterir) kuyruğu ise henüz ahırdadır (sopa ile arkasını gösterir)

Hazır olanlar : Atın iyidir, fakat ön ayakları nalsız olduğu için hiçbir zaman Kâbe'ye varamıyacaksın.

Hacı : Şimdi onu nallıyacağım (sopayla önünde yere vurduktan sonra sorar) : Şimdi nallı mıdır ?

Hazır olanlar : Ön ayaklarını nalladın amma arka ayakları da nalsız.

Hacı : Belâ çocuklarım. Gerçekten Kâbe'ye nalsız atla gidilmez (sopalarla arkasında ki yere vurur).

Hazır olanlar : Uzun bir yola gideceksin, fakat heybelerini almayı unutmuşsun.

Hacı : İşte almadım, ihtiyacım da yok, biraz param var, handan hana seyahat etmekle aç kalmayacak ve bu şekilde Kâbe'ye varacağım.

Hazır olanlar : İşlerin yolunda değil.. Bize Kâbe'den hediye nasıl getireceksin ?

Hacı : Size cepler dolusu hediye getireceğim.

Hazır olanlar : Boşuna söz ediyorsun. Cepte çocuklara ceviz dahi getirilemez, senin ise eşin de, bir çok ahbabın da olduğu için heybeleri beraberinde götür.

Hacı : Gerçekten ihtiyacım yok.

Hazır olanlar : Vardır vardır.

Bu diyalogdan sonra oyuncu elindeki sopaları arkasında değiştirmeye mecburdur.

Hacı : Bu kadar uzun bir yola gidince her şeyin beraberinde olması gerekir.

Hazır olanlar : Vallahi her şeyin yok. Yağmurluğunu da almalısın.

Hacı : Hava iyi olduğu için ihtiyacım yok.

Hazır olanlar : Var var. Hava bulutlanıyor, yağmur yağacak.

Hacı : Ben yağmur damlaları arasında geçeceğim.

Hazır olanlar : Sen geçebilirsin, fakat atının kuyruğu ıslanır. Ne olur ne olmaz, sen her ihtimale karşı yağmurluğu giy.

Hacı : Lüzumu yok.

Hazır olanlar : Var var. Sana bir şey olursa, karın bize lânet okur.

Bu diyalogtan sonra oyuncu, ellerindeki sopaları başı üstünde değiştirir.

Hazır olanlar (Bağırırılar) : Haramiler haramiler.

Oyuncu sopalara dayanarak ipin sonuna

Rumeli Köylerinde Bir Evlenme Düğünü

Yazan : Şerif BAYKURT

Babaeski'ye bağlı Nadirli köyünde köye gelin gelmesi ve damat traşı

(Resim : Herman H. Kreider)

Rumeli köylerinde düğünler salı sabahı başlar. Düğün sahipleri bir istekte bulunmazlarsa davul-zurnanın çaldığı bir oturak havasıyla düğün açılır. Sonra, ağaların evlerinden başlamak üzere çalgıyla davette bulunulur. Ka-pıda çalgı durur, davet sözle ifade edilir. Bütün köye de haber salınır. O gece eğlence yapılır. İstiyen oyun oynar. İstiyen sevdiği havaları çaldırır. İkinci gün Ödül veya Saçı günüdür. Köy içinden veya civar köylerden saç (ödül) gelir. Gelenler, ateş yakarak veya silâhla haber verirler. Davul-zurna karşılamaya çıkar.

Bu gün çarşambadır. Bunun akşamı perşembe gecesi sayılır. O gece kına gecesidir. **Kınaya** yalnız kadınlar gelir. Kına gecesinde kadın eğlenceleri ve âdetleri yapılır. Âdetlerden bir örnek :

Gelin odaya girer. Başta büyükler olmak üzere herkesin elini öper. Odanın ortasında bir tas şerbet vardır. Gelin bilerek veya bilmiyerek tası devirir. Şerbet odanın içine yayılır. Bu eve bereket ve uğur getirmektir. (Aynı âdet gelin, güveyi evine gidince de yapılır.) **Vurun gelinin kınasını** diye türküler başlar :

Vurulsun, gelin kınası

Ağiasın dursun anası.

Atladım durdum eşiği

Hani gelinin döşeği.

Perşembe günü kaba kuşlukta, yakın akrabala davulla davet edilir. Perşembe sabahı erkenden, şafakta, bir dere kenarına, veya bir pınarbaşına kına yakmaya gidilir. Genç kızlar oyunlar oynarlar. Bu sırada tefler zilli maşalar da çalınır. Kış ise ısınmak için ateş yakılır. Sonra tekrar eve gelinir. Eğlence başlar. Gelin de oynar.

Köydeki delikanlılara ve misafirlere isteklerine göre birer nöbet çalgı çalınır. **Öğleden** sonra alay hazırlığı yapılır. Bu sırada davul-

kadar yürür. Oyun sırasında ipten düşmemişse, hakiki bir hacı olduğunu ilân ederler. Şayet oyun devam ettiği müddet içinde sopalarla gereken hareketleri yapmaz veya ipten düşerse battal hacı olur.»

Bosna - Hersek köylerindeki halkın klâsik tiyatrunun kuruluşundan çok önce kendi orjinal oyunlara sahip olduğu yukarıdaki misallerden görülmektedir. Halk dram yaratıcılığı bir çok Afrika ve Asya memleketlerine (Hindistan, Endonezya, Türkiye, Mısır, Çin) nas olduğu için halkın bu manevi gelenekler sahasından daha fazla malzeme toplanması gerekiyor.

Aklına şaşmak
 Akli gitmek
 Akli başına gelmek
 Aklını çelmek
 Aklına koymak
 Aklını başından almak
 Akli başından bir karış yukarı
 Akla kararı seçmek
 Ak pak
 Aklına esmek
 Allah akıl fikir versin
 Alaşağı etmek
 Allak bullak olma
 Alı morlu
 Alı pullu
 Alttan alta
 Alnının kara yazısı
 Alnının teriyle kazanmak
 Alevlenmek
 Al birini vur birine
 Alın yazısı; alına yazılma
 Alın karası
 Ali kıran baş kesen
 Alını pak
 Allah'ın gazabı
 Allah'ından bulası
 Allah akıllar versin
 Alın damarı çatlamış
 Alıcı gözü ile bakmak
 Alaya almak
 Alacağı olsun
 Alaca bulaca
 Altta kalanın canı çıksın
 Alnını karışlamak
 Alın ak gücü pak
 Aman dilemek
 Amanı kesilmek
 Anacan babacan günü
 Anasının gözü
 Anasından emdiği süt burnun-
 dan gelme
 Apık sapık
 Apteshane ibrikleri
 Aradan kara kedi geçmek
 Arap saçına dönmek
 Arkasız olmak
 Arabın derdi kırmızı pabuç
 Art kapıdan çıkmak
 Arnamus tertemiz
 Arpa yemek
 Arpacı kumrusu gibi düşün-
 mek
 Arkası hayre çıkmak

Arabayı çekmek
 Aşağı yukarı
 Aşka gelmek
 Aşık olmak
 Aşketmek
 Aşırı gitmek
 Ateşine yanmak
 Ateş püskürmek
 Ateş saçmak
 Ateşe körükle gitmek
 Ateş saçağı sarmak
 Ateş pahasına
 Ateş gibi
 At oynatmak
 Ateşini deşmek
 Ayaklarına kara su inmek
 Ayıkla pirincin taşını
 Ayağını kaydırma
 Ayağını denk atma
 Ayakta gezen cenaze
 Ayağına dolanmak
 Ayağının altından ateş çıkma
 Ayak uydurma
 Aynaroz cadısı = papazı
 Aynaroz kadısı gibi
 Ayaza kalmak
 Ayakta uyumak
 Ayağının tozu ile
 Ayağını kesmek
 Ayağını taştan esirgememek
 Ayaklı kütüphane
 Ayağı yerden kesilme
 Ayağı suya ermek
 Aynın son çarşambası
 Ayağa sıcak su dökmek
 Ayağa kalkmak
 Ayağının altına karpuz kabu-
 ğu koymak
 Ayak bağı
 Avuç açmak
 Avucunu yalamak
 Ahirette on parmağı yakasın-
 da olmak.

B

Baştan çıkmak
 Baş kaldırmak
 Bacası tütme
 Bal dökte yala
 Bağıra taş basmak
 Bağrına basmak
 Barut gibi
 Baş başa vermek

Baş eğmek
 Baş göstermek
 Baş kaldırmak
 Baş sağlığı
 Faşüstüne
 Baş yemek
 Başa çıkamamak
 Başa devlet kuşu konmak
 Başa kaka anlatmak
 Başa kakma
 Başına buyruk
 Başını alıp gitmek
 Başının etini yemek
 Başını gözünü yarmak
 Baştan başa
 Baştan çıkarmak
 Bayrakları açmak
 Başına tapmak
 Baldır bacak
 Baldırı çıplak
 Balık istifi olmak
 Bakakalmak
 Baklayı ağzından çıkarmak
 Baltayı taş vurmak
 Bahtı açık
 Bakır çalmak
 Bağrı yanık
 Başından atmak
 Baştan savmak
 Barsağını deşmek
 Balta girmemiş
 Eşi bozuk
 Başını taş vurmak
 Baston yutmak
 Bakar kör
 Başına cinler üşüşmek
 Başı boş dolaşmak
 Başında şeker parçalamak
 Basma kalıp
 Başı gülmemek
 Başı kazan olmak
 Baştan karaya vurmak
 Bahar rüyasının çiçekleri ko-
 kuları
 Bel bağlamak
 Bel bükme
 Beş kardeş
 Beyin atmak
 Beyin patlatmak
 Beni bol
 Beli bükük
 Beti benzi atmak
 Bet bereket kalmamak

Deyimler

Derleyen : Faik AKÇIN

A

Abayı yakmak

Aba altından değnek göstermek

Abık sabık

Acemi çaylak

Acemi insan

Acısını çekmek

Acısını çıkarmak

Açık saçık

Aç ayı oynamaz

Açığa vurmak

Adı batası

Adı çıkmak

Adamdan saymak

Adam evlâdı

Adı verilmek

Adını almak

Afaganlar basmak

Aferin budalası

Ağız ağıza

Ağız bozmak

Ağız aramak

Ağızdan ağıza

Ağız açık kalma

Ağız kulaklarına varmak

Ağızdan baklayı çıkarmak

Ağızı açmak

Ağız dolusu

Ağız açtırmamak

Ağız şakası

Ağız kavgası

Ağızdan çıkan kulağı işitmek

Ağızını hayra aç

Ağızını poyraza aç.

Ağızını açıp gözünü yummak

Ağızı sulanmak

Ağızının suyu akmak

Ağızı süt kokmak

Ağızı var, dili yok

Ağızını havaya açmak

Ağızının payını vermek

Ağızında gevelemek

Ağızını açmamak

Ağızını tutmak

Aklına geleni söylemek

Aklına yanmak

zurna Düğün Alayı hazırlığı havası çalar. Bu ağır ve oturak bir havadır. Güvey (Damat) evine gidilir. Arabalar halı ve kilimlerle süslenmiştir. Arabanın iki süvenine iki Türk bayrağı takılır. Tek bayrağı alay önünde ekseriya köy kâhyası taşır. Bayrağa gelin evinden gelen bir hediye takılır. (Kumaş, gömleklilik, elbiselik, bürümcük v. b.) Misafirler için gelin evinde bir tertip alınmıştır. Gelin alayı tekrar gelin evine döner. Burada ikinci bir hediye takılabilir. Gelin evinde misafirleri için alınan tertipte, oturma durumunda üç gurup görülür. Bu guruplama mevki ve yaşa göre olur. Misafirler önce kahve ile ağırlanır. Her gurubun mevki ve yaşlarına göre havalar çalınır. Burada bir saat kadar eğlenilir.

Bu sırada delikanlılar tarafından gelin arabasının tekerleği sökülür ve saklanır. Bahşiş alınmadan verilmez. Bu arada gelin türkülleri söylenir.

Kavak Kavaktan yaslanır

Dalinde bülbül beslenir

Yar küçücükten uslanır.

Gelin, ana baba ve düğünde bulunanların ellerini öperek vedalaşır arabaya biner. Çeyizler de bu arada arabaya konur. Artık baba evi terk edilmektedir. Gelin ağlatma türkülleri söylenir :

Akşam akşam yandıralım mumları

Sabah oldu defidelim gamları

Ummaz idim yarım senden bunları.

Gelin arabasıyla beraber gelin alayı da hareket eder. Bu sırada yolbağı yapılır. İplerle organlarla arabanın önü kesilir. Bahşiş alınmadan yol açılmaz.

Diğer tarafta güvey'in traş olma zamanıdır. Bu sırada da Traş şakalaşmaları kendi özelliklerine göre yapılır. Gelin aynı köy içinde kalacaksa, alayla köy dolaşılır. Güvey evine gelin teslim edilir.

Gelinle güvey beş dakika kadar odada yalnız kalırlar. Gelin teslim edilirken çalgı, Gelin Kaplama havası çalar. Beş dakika sonra güvey çıkar. Bu sırada Ahretlik (Sağdıç), dolu silâhını güveyiye verir. Güveyi kapının yanında veya merdiven başında iki el silâh atar. Sonra aşağıya iner. Köylünün arasına karışır. Sağdıç ve akrabalarıyla bir iki oyun oynar. Sonra Bayrak'ta dahil olmak üzere kahveye gidilir. Bu sıra sağdıç (ahretlik) konuşması yapılma zamanıdır.

Kahya, bayrağın üzerindeki hediyeleri satılığa çıkarır. Bu para delikanlılara verilir. Delikanlıların Baş'ı bu parayı düğün devamınca yaptıkları masrafları karşılamak üzere dağıtır. Yahut bu parayı ayrıca düğün hediyesi olarak kendi aralarında harcarlar.

Düğün bitmiş sayılır.

Düğün sahibi :

— Düğün bitti ağalar. Geçmiş olsun mehretler, der. Fakat davulzurna gitmez. Ertesi sabah, yani cuma sabahı, kabakuşlukta geline bir iki hava çalar. Buna «duvak açımı» denir.

Bir dediğini iki etmemek
 Bıçak gibi kesmek
 Bıçak kemiğe dayanmak
 Bıyık altından gülmek
 Biçilmiş kaftan
 Binin yarısı beşyüz
 Bir aralık
 Bir avuç
 Bir çarpıda
 Bir deri bir kemik
 Bir kaşık suda boğmak
 Bir taşla iki kuş vurmak
 Bir varmış bir yokmuş
 Bir tutmak
 Bir zamanlar
 Birbirine düşürmek
 Birbirine girmek
 Birebir gelmek
 Bir sıkımlık canı olmak
 Biçimsiz asmanın uğursuz ko-
 ruğu
 Bileğine güvenme
 Bildiğinden şaşmamak
 Bildiğini okumak
 Bilir bilmez
 Bilmemezlikten gelme
 Bin dereden su getirmek
 Bin işçi bir başçı
 Bir ayağı çukurda olmak
 Bir çuval inciri berbat etme
 Bire bin katma
 Bir paralık etmek
 Bir lokma bir hırka
 Bir kulağından girip
 öbüründen çıkmak
 Biçimine getirmek
 Bıçak bıçağa gelmek
 Bıyığı terlemek
 Bıyıkların ele almak
 Bir baltaya sap olmak
 Biri eşikte biri beşikte
 Birinin ipiyle kuyuya inmek
 Biriyle düşüp kalkmak
 Biri tencere öbürü pencere
 Birine yaslanmak
 Bir nefeste
 Birisinin sırtından geçinmek
 Bir iki çift lâf etmek
 Birini tuzağa düşürmek
 Birinin emrine girmek
 Birinci plânda gelmek
 Boydan kesat içi fesat
 Boş çuval gibi yağılıp kalmak

Boynunu bükmek
 Boy vermemek
 Boyun vermek
 Boyun kırmak
 Boykot etmek
 Boyunun ölçüsünü vermek
 Boy göstermek
 Boğaz kavgası
 Boğaz tokluğuna
 Boğazdan kesmek
 Boğazını çıkarmak
 Bol keseden atmak
 Borusu ötmek
 Boş atıp dolu tutmak
 Boş ver
 Boy ölçüşmek
 Boyacı küpü
 Boyalı suratlı
 Boğazına düşkün
 Boğazı sıkmak
 Borca batmak
 Bostan korkuluğu
 Boyu devrilsin
 Boynu kıldan ince
 Burun buruna
 Buldukça bunamak
 Bulunmaz hint kumaşı
 Bulup buluşturmak
 Buluttan nem kapmak
 Burnu kaf dağında
 Burnundan gelmek
 Burnunu sokmak
 Burnunu kırmak
 Burnu düşmek
 Burnundan fitil fitil getirmek
 Burnunda tütmek
 Burnunun dibinde
 Büyük burun
 Buz kesilmek

C

Can atmak
 Can ciğer
 Cana kıymak
 Can alıp can vermek
 Can kaygısı
 Can damarına basmak
 Can kulağı ile dinlemek
 Cana yakın
 Canlı cenaze
 Can pazarı
 Canı tez
 Canı burnuna gelmek

Canı cehenneme
 Canı çıkmak
 Canı çekmek
 Canı yanmak
 Can vermek
 Can yakmak
 Can evinden vurmak
 Canının parçası kopmak
 Canını sokakta = (gübrelik-
 te) bulmak.
 Cehennem Havası
 Cehennem kütüğü
 Cehenneme kadar yolu olmak
 Cebi delik
 Cırcır ötmek
 Cırtlak sesli
 Cıvıdak sesli
 Cim karnında bir nokta
 Cin çarpmışa döndü
 Cinler top oynamakta
 Cin gibi çocuk
 Cimeime suratlı
 Ciğeri beş para etmez
 Ciğeri yanmak
 Cinleri başına toplamak
 Cumbur cemaat
 Curcuna havası

Ç

Çakar almaz
 Çalımına getirmek
 Çalımından yanına varılmaz
 Çal çene
 Çalmadan oynar
 Çam devirmek
 Çan çalmak
 Çanına ot tıkmak
 Çanak yalayıcı
 Çarkı dönmek
 Çalım satmak
 Çayı görmeden paçaları sıva-
 mak
 Çekirdekten yetişme
 Çekiye gelmemek
 Çene atması
 Çene çalmak
 Çenesi düşük
 Çenen tutulsun
 Çenesini bağlamak
 Çekik gözlü
 Çenesini bıçak açmamak
 Çenebaz

(Devam edecek)

Saz Şâirleri :

Cemal Hoca (İsmail Turan)

Yazan : Nejat BİRDOĞAN

Türk Halk Edebiyatının dipte köşede kalmış isimleri bir eleştirmeye ve sıralamaya vurulacak olursa, ilk sıralarda yukarıda saygıyla andığımız isme yer verileceği görülecektir. İsmail Cemal Turan Hoca'nın yaşayışı ve kişiliği üzerinde durmak isteriz. Bu değerini cismin üzerine toprak çekileli 8 sene olmuştur. Ama Kağızman yöresinde o hâlâ Hoca Cemal'dir. Hâlâ deyişleriyle bazan bir neşe toplumunda, bazan bir mevlit esnasında yaşamaktadır.

Cemal Hoca hakkında bir yayım yapılmadı. Kırzioğlu Hocanın çeşitli nedenlerle bazı yazılarında Ozanın ismine rastlamak imkânı oluyor. Ancak bu yeter bir bilgi vermekten şimdilik uzaktır. Onun için adını şimdiye değin duyuramamış Ozan hakkında biz gerek derlemelerimizden, gerekse Hocanın elimizde bulunan kendi el yazısıyla yazılmış hayat hikâyesinden faydalanacağız.

Hoca kendi hayatını bir başka dilden şu şekilde aktarmaktadır :

«Cemal Hoca'nın ecdadı. Artvinin Borçka kazasından Mustafa Efendi adında bir Efendiye kadar dayanır. Bu zat gelip Kağızmanın CAMUŞLU (Bir Türkmen oymağının adı olarak görülmektedir) köyünü şenlendirmiştir. Bu Mustafa Efendinin 5. torunu Ali Ağa mahdumu Abdullah Hocanın, H. 1300 tarihinde bir oğlu olmuştur. Abdullah Hoca, oğlunun adını İSMAYİL koymuş ve yedi yaşından itibaren kendi dizi dibinde okutmağa başlamıştır.

Küçük İsmayil Kur'an-ı Kerim'i hatmettikten sonra sarf-ı arabî ve bununla beraber tarih, coğrafya malûmatı da edinmiştir. 11 yaşında Bitlisli Nakşibendi yolağı mürşitlerinden Şeyh Muhammet Küfrevinin müridi olan, Kağızmanın Yukarı Pifik köyünden Şeyh Tahir Efendiye intisap, aldığı emir üzerine derslerine bir süre devam edip yolak gerekçe ve geleneklerini öğrenmiştir. Bir zaman sonra meclûbiyet halleri göstermiş, bu haline zamanın bazı kişileri vakıf olmuştur. Bir süre sonra 3. sınıfta okurken Hocası: «Oğlum, adının yalnız İsmail olması münasip değil, bundan böyle İsmail Cemal olsun» demiştir. Hocanın o tarihten sonra Cemal Hoca adıyla şöretlendiğini görmekteyiz. Cemal Hoca tarikata devam üzere olduğu için yakında bir hale gi-

rip, aşka giriftar olmuş, mürşidinin himmeti sayesinde sevdaya kapılarak 30 sene kadar vefasız dünyanın dilber leylâlarına meyledip mecnun-i zaman olarak yapıp durmuştur.

Cemal Hoca'nın mahbubu kendi köylüsü olup iki ismi vardır. Bir ismi Denilmez(?) diğeri ismi Reyhan'dır. Aslında bir başkasının hanımı olan bu dilberin hiçbir zaman muvasalatına yol alamamış Hoca'nın maşukası 1947 yılında ölmüştür. Bu sayede Cemal Hoca da âşıklar grupuna katılmıştır.

Cemal Hoca, bu haller içerisinde perişan olduğu zamanlarda köyünde imamlık görevine başlamıştır. Bu yazıları yazdığı zamanlarda yani 1952 tarihinde 68 yaşındadır. İki mahdumu bir torunu olup büyük oğlu Mehmet Baki, küçük oğlu Ahmet Nesimi, Torunu da Mehmet Baki'nin yavrusu Mahmut Zekâidir. Cenabı Hak hayırlı ömürler ile muammer eyleye. Bütün din kardeşleriyle afiyet devran sürüp kalmalarını müyesser eyleye. Âmin... âmin...»

Yukarıda Cemal Hoca'nın 1952 yılına kadar kısa hayat anısını kendi kalemine uyararak böylece sundum. Ben bu hikâyeyi Kağızmanın Kötek Bucuğundan Hoca'nın yakın arkadaşısı Tahir Büyüktanrın defterinden aldım. Ayrıca oğlu Mehmet Baki'nin elindeki Hoca'nın elyazması defterinden faydalandım. Kağızmanın yaşayan ozanlarından Hoca'nın talebesi sayabileceğimiz İbrahim Erdemi bu hali teyit etti. Elimde binden fazla deyişi var. Hoca'nın 15 i aşkın yeğen ve torunu öğretmen. Hepsisi hayat hikâyesine bir şeyler kattılar. Bilhassa torunu öğretmen Cabir Turan'da dedesinin tıpkı bir intikalini hassas ve dolu deyişlerle görmek mümkün. Bütün bunların sonucunda 1952 den sonraki hayata şunları katmak gerekir.

Cemal Hoca 1952 yılından ölümüne kadar Camuşlu Köyünde fakir ve düşkün bir imam olarak görev yapmıştır. Tam anlamıyla kendisini bir Nakşibendi müridi saymak doğru olmayacaktır. Çünkü Nakşilikte saz ve sözün katiyen yasak olduğu akla getirilecek olursa, Hoca'da saz vurmanın çok erken çağlarda başladığı düşünülmelidir. Öyleyse hafif de olsa Nakşiliğin bir yasağına isyan etmiştir. Fakirdi. Bazan arzularını dar bir imamlık kisvesi altında, baskılar yüzünden dile getiremeyişinin

verdiği bir ıstırapla tanıdığı bir başka ozanın veya ehilidilin yanında «ah yavrum ah» diye feryat ettiğini ve bayıldığını eniştesi Ziya Altan dinlemişimdir. Eminim ki doğuda çığırından çıkmış islâm yobazlığının tehdidi altında arzularına gem vurmaktansa asıl islâm toleransına kavuşmanın aşkı içinde imamlıktan vazgeçerdi, geçerdi ama evlâd ü âyal olmasa.

Cemal Hoca, bu çarpınışlar ve arzularını içine gömmenin verdiği dertler içinde 1957 yılına geldi ve bir gün öldü, dediler.

Bütün bunlara göre demek oluyor ki, Ozanımız 1884 yılında doğdu. Uzun, fırtınalı ve ıstıraplı bir yaşayıştan sonra da 1957 de öldü. 73 yaşında idi.

Biz doğu ozanlarını bir başka tasnife göre de saz vuranlar ve vuramayanlar diye iki sınıfa ayırırız. Cemal Hoca saz vuranların başında gelir. Tarikate girmenin, tâbir caizse gerçek islâm ilminin üniversitesine dahil olmanın verdiği derin coşkunun müziğinin ve ritmin desteğiyle Cemal Hoca'yı coşturmuştur. En büyük özelliği irticaldır. Saatlerce şiir söylemiş. Kısa boylu ufakca gövdeli ve iri gözlü, dikkat çekmeyen bu Ozanda, çevre il ve ilçelerdeki bütün Ozanları Camışhya kadar götürün bir üstün kişilik varmış. Erdemi'nin anlatığına göre hayatında iki kişinin kendisinden üstünlüğünü duymuşmuş. Birisi 1918 yılında Ermeniler tarafından şehit edilen 25 yaşındaki Hıfzî, diğeri ise Kötek Bucağından Nakşibendi Halifesi Numan Efendidir. Numan Efen-

Cemal Hoca (Ismail Turan)

dinin derin bilgisine, şiir gücüne ve din üzerindeki engin otoritesine karşı duyulan bu saygıda Cemal Hoca'yı etkileyen çok hususlar sezinlemişimdir. Öyle ki, Hacca gidip de uzun seneler kaldığı zaman bu derin ayrılığa dayanamayıp acı bir çığlık gibi Kağızmandan Mekkeye haber yollamıştır :

**Pek görestim seni benim Efendim.
Bu bendeki olan efgana gel gel.**

mısralarıyla başlayan bu koşma onun en güzel ve içli deyişlerinden biridir. Mısralarına göz atılırsa hayat hikâyesine şöyle dokunur :

**Onbirinde el uzattım mürşide
O tarihtenberi taşlanmadayım.
Hikmeti var imiş hakkın herşeyde
Başa herne gelse hoşlanmadayım.**

Onda derin bir tevekkül oluşumunu yukarı dörtlükteki itirafıyla da görmek mümkündür. Hoca'nın Yaş Destanisi adını taşıyan bir uzun şiirine çeşitli yerlerde çeşitli şekillerde rastladım. Kirzioğlunun Edebiyatımızda Kars II. kitabında Birinci Dünya ve İstiklâl Savaşlarının yerleştiği da vardır. Ben oğlunun elindeki elyazması kitabında 56 sayfada 48 hanelik bu şiiri apayrı durumda gördüm. Tasavvuf felsefesinden kısa bir almış ve ruhlar meclisinin varoluşuna inanışla şöyle başlar :

**Mevcudattan hiçbir eser yoğiken
Emroldu huzuru rahman göründü.
Orda ruhlar cemoldular kemakan
Vahdet hanesinde seyran göründü.**

Destan, bundan sonra Hoca'nın hayat hikâyesini ve yaşadığı küçük büyük bütün olayları, birara politik düşüncelerini de içerisine alır ve :

**İsmim İsmildir gülmemiş başı
Mahlasım Cemaldir gözlerim yaşı
Karyem Camuşludur aşkın ateşi.
Kazamız Kağızman destan göründü.**

Kağızmanda ötedenberi Karsın Çıldır ve Poskov bölgeleriyle yarışan bir ruh coşkunuğu ve dolayısıyla bir ozan varlığı mevcuttur. Bu defa ayrılık sünni ve şii tarikatlarında görülür. Ancak yukarıda da söylediğimiz gibi ehlibeyt duygusu galip gelince mezheplerin unutulduğu ve tek aşka dayanılılığı bir gerçektir.

Hoca'nın deyişlerinin büyük kısmında din duyguları egemendir. Doğru ozanlarına özgü divanı dediğimiz uzun ayaklarda olsun halk tarzı deyişlerde olsun bir Leylâ adını hatırlattıkları az sonra islâm inanışları ola-

Konya Yemekleri

— IV —

Yazan : Selçuk ES

ETLİ EKMEK

Etlı ekmeğ, yahut etli pıdenın hazırlanıp yapılışı Şu Őekildedır : Bir kilo etın iğerisi- ne et makinede çekildikten sonra 250 gram domates (KıŐın salça), yarım kilo taze biber (KıŐın kara biber) konur. Yarım kilo taze biberin bir kısmı pıdenın üzerine konulmak için iğe karıştırılmaz. Bir demet maydanoz alınarak bıçakla ince Şekilde doğranır, hazır çekilmiş etle güzelce karıştırılır.

(Eskiden et makineleri icad edilmeden, ince etin hazırlanması, bir satırda uzun bir bıçağın mütemediyen ileri geri gidip gelmesiyle kıyılır, bu çekilmiş ete iki bıçak arası demir, çok makbul sayılırdı. Hatta Şimdi bile bir çok kasaplar makineden ziyade etli ekmeğ için iki bıçak arası suretiyle hazırlarlardı.)

Bir miktar tuz ilâvesiyle etli ekmeğ iči hazırlanmış olur. Hazırlanan bu bir kilo et ve iđe malzemesinden on adet etli pide yapılır. Etlı ekmeğ için hazırlayanlar doğruca Konyada bu iře tahsis edilmiş bir fırına giderek sıraya girer. Sırası gelen etli ekmeğini yaptırarak afiyetle yemek üzere evinin yolunu tutar.

Şu iki mühim noktayı da belirtiyim, Yukarda kıŐın sivrı taze biber yerine karabiber ilâve olur demıştim. Bunun miktarı bir çimdik veya biraz fazla olabilir. Diğer ikinci önemli nokta da etli pide hamuru ekmeğ hamuru kıvamında olmıyıp, tuzu ve tavı daha er-

kendir. Yazın etli pıdeden sonra tatlı olarak kavun, karpuz, hele kalın kabuklu iri siyah üzüm çok güzel gider. Kış mevsiminde ise bunun yerini tahin helvası, pekmezele karılmış tahin alır.

FIRIN KEBABI

Yerli halk arasında Fırın kebabına çarşı kebabı da denir. Konyamızın hemen hemen yüz yıllar boyu bilinegelen ve sevilen yemeklerinden birincisi etli ekmeğ ise ikincisi de Fırın kebabıdır. Bunun yapılışı şöyledir :

Koyun etinin sırt ve ortalarından yağlı ve etli kısımlardan az kemikli olan yerlerden alınır, bol su ile güzelce yıkanır, her parça bir veya yarım kilo gelecek büyüklükte kısımlara ayrılır. Orta boy bir yüksek kenarlı tepsinin iğerisine konularak biraz da su ilâve edilip az miktarda tuz serpilir. Fırına sürülür, orada iyice piŐip kızarıncaya kadar alt — üst çevirilmek suretiyle her tarafı aynı Őekilde piŐer. Etlı fırın yağı da eridiği için tepsinin iči kebab yağı ile yarıya kadar dolar, yağın ateŐten yanmaması ve fırının ağzına doğru çekilen kebab leğeninden kebab çıkarmak da bir usul ve âdaba tâbidir. Evvelâ taze çarşı pıdesinin üst yüzü tepsideki kebab yağına batırılır, bunun üzerine arzuya göre çok yağlı, az yağlı veya yağsız olarak bir miktar kebab alınır, pıdenın ortasına yerine konarak bıçakla et pide üzerinde parçacıklara bölünür. Tekrar ikinci bir pide alınarak kebab yağına batırılıp kebabın

üzerine örtülür. Tabak kenarına, yaz ise yeşil, kış ise kuru birkaç baş soğan konarak sofraya getirilir. Fırın kebabı Türkiyenin en lezzetli kebabıdır. Ağza alınca dağılır. Kebab yendikten sonra üzerine, aynen etli pıdede tarif edildiği Şekilde mevsimine göre tatlı yenilir. Arzu eden etli ekmeğin veya kebabın üzerine hafif bir ekŐilik vermesi için sumak döker.

GÖVEÇ

Göveç, hemen hemen bir çok yerlerin yemeği olmuştur. Burada yalnız çarşıda yapılan kısımdan söz edeceğim. Orta büyüklükte bir toprak tencere alınır. İçerisine kısmen yağlı bir kilo kuş başı koyun eti konulup, üzerine iki kiloya yakın temizce yıkanmış sapları ayıklanmış patlıcan alınır 2-3 santim kalınlıkta yuvarlak parçalar halinde doğranır. Toprak tenceredeki etin üzerine doldurulur. Ayrıca dört beş adet domates ve bir baş soğan doğranarak patlıcanın üzerine ilâve edilir. Üzerine tuz serpilir.

Tencere fırına sürülür. Yarım saat kadar fırında çevilerek pişirilir. PiŐen göveç sıcak sıcak sofraya konur, bu yemekten sonra da tatlılar yenir.

SÜTLÜ SELEMEN

Bir bardak süt, bir yumurta ve bir bardak un (birbuçuk bardak olursa hamur daha çabuk yuğrulur) iyice karıştırılarak hamur hazırlanır. Hazırlanan bu hamur bir iki beze halinde ayrılır. Hamur tahtasında ince Şekilde oklava ile açılıp katlanarak aynen eriŐte-

Nalbengi, Gülbengi, Kestengi

Derleyen : Veysel ARSEVEN

Var varanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin, baykuşu çok olur verenin. Zaman zaman içinde, saman kalbur içinde, deve telâl iken, horoz berber iken, hamamcının tah-tası yok, köftecinin maltızı yok. Hamamdan bir dev çıkmış ki gözün ortası yok. Aldık bak-tık devin gözüne, bu yanı sazlık, o yanı toz-luk dumanlık. Öbür yanda demirciler döver denginen, bu yanda boyacılar boya boyar otuz iki renginen. Bu yanda Ali Osman cenk eder topunan, tüfekinen.

Evvvel zamanın birliğinde bir fakir adam vardı, hastalandı öldü; bir oğlu vardı deli çıktı, babasının varını yoğunu batırdı. Bir gün bu deli oğlan davarları güderken, aşağı-

lardan yukarıya bir adam çıkıp geliyormuş üç köpeklen. Çoban demiş ki :

- Arkadaş, şu köpekleri bana ver.
- Sürüyü bana verirsen, köpekleri sana veririm.
- Üç köpeğe kocaman sürü verilir mi?
- Ya köpekler bedava verilir mi?
- Köpeklerin marifeti ne ki?

Bunun üzerine köpek sahibi, köpeklere :

— Nalbengi, al şu parayı bana bir ekmek getir; Gülbengi, al şu parayı bana bir kilo şeker al; Kestengi, al şu parayı bana bir ku-tu çay getir, diyor.

Biraz sonra birinin ağzında ekmek, biri-nin ağzında şeker, birinin ağzında bir kutu

de olduğu gibi ince ,ince kesilir. Bir tarafta üstü açık dinlenme-ye bırakılır. Orta boy bir tep-si içerisine iki su bardağı süt dökülerek kaynamaya bırakı-lır. Süt kaynadıktan sonra ha-zırlanmış olan hamur bu sıcak sütün içerisine gezdirilerek atılır. Üzerine de bir veya iki su bardağı toz şeker dökülerek tekrar kaynamaya bırakılır. Hamurlu süt kaynaya kaynaya koyulaşmaya başladığı sırada ateşten indirilerek arzuya gö-re sıcak veya soğuduktan son-ra sofraya getirilir.

ASİDE

İki kaşık sade yağ (mar-garin de olabilir) tavada eri-dikten sonra bir avuç un dökü-lecek ve kavrulacak. Kavru-lmuş bulunan bu un tavada iken üzerine birbuçuk su bardağı eritilmiş tatlı (yani şeker şer-beti) dökülüp tavada kaynama-ya bırakılacak Ağdalı hale ge-lip kaşığa bulaştığı zaman kı-vama gelmiş sayıldığı an ateş-ten indirilir. Biraz tereyağı (margarin de olabilir) kızartı-lıp üzerine dökülerek sofraya getirilir.

NIŞASTA HELVASI

İki kaşık sade yağı tava-da eritildikten sonra içerisine bir bardak ve daha fazlaca ni-şasta dökülüp tavada kızartıla-cak. Kızarmış nişastanın üze-rine eritilmiş iki bardağa ya-kın şerbet dökülüp onunla da kaynatılarak koyulaşıp kaşığa bulaşırken ateşden indirilip ta-bağa konularak sofraya geti-rilecek.

TATLI KABAK

Bir kiloya yakın ağırlıkta sarı kabak alınır. Tatlı kabağı diye tanınan bu kabağın şekli ufak kavun - karpuzuna benzer. Kabukları soyulur, ortasından çekirdeği çıkarılır, yalnız çe-kirdek çıkarılacağından üzeri kapak gibi açılıp (kabak aynen muhafaza edilir) içi temizlen-dikten sonra, yarım kilo çekil-miş bol yağlı koyun eti alınıp, bir avuç ayıklanmış ve temiz-ce yıkanmış pirinç ve bir bu-çuk bardak toz şekerle birlik-te güzelce karıştırılır, yoğrulur, kabağın içerisine doldurulduk-tan sonra kabağın kapağı ka-patılır. Kapağın düşmemesi için etrafı kürdanla çivilenir. Ten-

cereye yarım bardak su konup ateşe oturtulur. Ateş hafif ola-caktır. Fazla hararet hem ka-bağın altının tutmasına ve hem de dağılmasına sebep olabilir. Kabak pişdikten sonra kürdan-lar çıkarılır, bütün vaziyette tabağa alınır, sofraya getirilir.

CİLLİM COB

Cillim cob denilen yemeği, Konyalılar bilmez. Bu yemek ancak Cihanbeyli ve Kulu ka-zaları köylerinde pişirilir. Ya-rım kilo kemikli sırt koyun eti alınır, temizce yıkamp, tencere-ye konur. Bir avuç nohut, iki avuç bulgur, 250 gram kızıl ü-züm, 300 gram incir, bir avuç kurukayısı alınır. Hepsini ayık-lanıp temizce yıkandıktan son-ra bu kemikli etin üzerine dol-durulur. Yarım avuç ta tuz ilâ-vesiyle, iki kaşık sade yağ, iki bardak su ilavesiyle ocağa ko-nur. Bilhassa et pişinceye ka-dar hayli ateşte tutulur, et piş-tiği vakit, dolayısıyla diğerleri de pişeceğinden, ateşten indiri-lip tabağa konur, sofraya geti-rilir. Aynen aşure çorbasına benzeyip, burada şeker yerini et almaktadır.

çay köpekler dönüyorlar. Bunu gören çoban, sürüyü köpeklerle değiştiriyor, eve dönüyor. Annesi :

- Davarı ne yaptın? diyor.
- Şu köpeklerle değiştirdim.
- Batırdın bizi deli çocuk, köpeklerle sürü değiştirilir mi?

Bu sözü duyan oğlan fena halde kızmış, köpekler yanında başını alıp gitmiş, ıssız bir şehre varmış. Hemen oturup akrabalarına bir mektup yazmış; ben burda bir şehir satın aldım, hemen gelin diye. Mektubu okuyanlardan kimisi yalan, kimisi doğru demiş. Yalan diyenler köyde kalmış, doğru diyenler yola çıkıp, şehre varmış. Oğlan şehri gelenlerin arasında pay etmiş, kendisi de üç köpekle ava çıkmış, yolda bir deve raslamış. Dev sormuş :

- Ebubekir Sıddık denen deli sen misin?
- Evet benim.
- Şimdi seni keklik gibi yiyeceğim. Bunun üzerine Ebubekir Sıddık köpeklerine bir göz atmış, köpekler hemen devi parçalamışlar.

Ertesi gün köpekleri evde bırakmış, gene ava çıkmış, bir başka deve raslamış.

- Ebubekir Sıddık denen deli sen misin?
- Evet benim.
- Ülkemizi zapteden sen misin?
- Evet benim.
- Kardeşimi öldüren sen misin?
- Evet benim.
- Şimdi senin leşini çalı çırpya dizeceğim.

— İzin ver şu çınarın başına çıkıp üç kere sesleneyim, ondan sonra ne yaparsan yap.

— Üç kere değil, istersen on kere seslen.

Ebubekir Sıddık çınarın başına çıkıp :

— Nalbengi, Gülbengi, Kestengi.. diye bağırılmış. Köpekler bu sözleri duyar duymaz, hemen yolu ellerine alarak, toz duman içinde yaklaşırlarken, dev :

- Şu gelen aslanlar senin mi?
- Evet benim.
- Bu aslanlara beni elletmezsen, ben de seni ellemem, demiş. Fakat Ebubekir Sıddık'ın bir göz kırpması ile köpekler devi parça etmişler.

Ertesi gün mahallede gezerken, bir dev anası ile karşılaşmış. Dev anası Ebubekir Sıddık'a sormuş :

— Şu köpekler senin mi?

— Evet benim.

— Bu aslanlara beni elletmezsen, sana bir çift lâfım var.

— Neymiş o?.

— Köpeklerin kulağına kurşun akıt yedi kat zincirle bağla.

Ebubekir dev anasının dediğini yapmış, ava yalnız başına çıkmış. Yolda giderken dev anası önünü kesmiş :

— Ebubekir Sıddık denen deli sen misin?

— Evet benim.

— Oğullarımı öldüren sen misin?

— Evet benim.

— Şimdi senin etini keklik eti gibi yiyeceğim. Ebubekir Sıddık korkmuş gibi yaprak başlar ağlamaya.

— İzin ver şu çınar ağacının tepesine çıkıp onbeş kere sesleneyim, ondan sonra ye.

Dev anası göbeğini hoplatarak :

— Onbeş kere değil, istersen yüzbeş kere seslen, demiş.

Ebubekir Sıddık, çınar ağacının başına çıkmış, başlamış bağırma :

— Nalbengi, Gülbengi, Kestengi.. diye.

Nalbenginin kulağına sesler çalınır gibi oluyor, arkadaşlarına haber veriyor :

— Ağamızın canına ya yetiştik, ya yetiştik demesiyle, kulaklarındaki kurşunları çıkarmaları, yedi kat zincirleri koparmaları, yola düşüp tozu dumana katmaları bir olur.

Aşağıda dev anası ağacı kemirir, yukarıda Ebubekir Sıddık korkudan titrer. Derken, Nalbengi, Gülbengi, Kestengi görünürler. Dev anası :

— Şu gelen aslanlar senin mi? der.

— Evet benim.

— Bu aslanlara beni elletmezsen, sana bir çift lâfım var.

— Elletmem, söyle.

— Şu görünen ağ tepenin eteğinde.. demeye kalmaz, köpekler üzerine saldırıp parça parça ederler.

Ebubekir Sıddık hemen şehre dönmüş, eli kazma kürek tutan ne kadar insan bulduysa yanına katmış, gelip ağa tepenin eteğini kazmaya başlamışlar, Bir de ne bakmalar?.. Kırk tane donatılmış dükkân!. Otuz dokuzunu pay ediyor, kırkını dükkânı kendine alıyor. Kapıyı açınca içerde bir at görüyor. Önünde iki musluk. Birinden arpa, birinden su akıyormuş. At birden bire dile

caktır.

Bad-ı saba sevdiğim Leylâya söyle
derdimi.
Mecnunum dağları geç sahraya söyle
derdimi.

Bu beytin arkasından Hocalığı galip gelecek ve derdinin coşkunuğunu iletmek için bir sürü isimler dökülecektir :

Ebubekir, Ömer, Osman, ol Aliyül
Hayder'e
Şaryarın serdari zibaya söyle derdimi.

Büyük kimse onu bilecektir. Hz. Peygambere isim hitabı yoktur Cemal Hoca'da. O, bir deryadır. Hoca ise bir katre :

Dem be dem saat be saat gözyaşlarım
akmada
Katreyim umman olan deryaya söyle
derdimi.

Haberler Hz. Peygambere ulaştıktan sonra sıra O'nun şefaataına gelmiştir :

Ya resulullah medet kıl, halime
rahmeyle sen
Äleme rahmeyleyen mevlâya söyle
derdimi.

Peki, bu dert nedir. O da son beyitte kendisini gösterecektir. Hoca vahdet bağını görüp gül dermek isteyecektir :

Arzusu Cemal Hocanın güllerini
dermeğe
Bağ-ı vahdet bülbül-i şeydaya söyle
derdimi.

Reyhanî ile karşılaşmalarında, Deryamî'le deyişlerinde, Numan Halifeye mektuplarıyla Hoca'nın derin, gerçek islâm hasretinin ve slâm büyüklerine olan bağlılığının dile geldiğini görürüz. Kadere sonsuz saygısı vardır. Herşey Tanrının ol demesine bağlıdır. Semâdını verdiği, adına pek uymayan bir deyişine tatlı ve akıcı bir üslûbun hisleri nasıl anlattığını görelim :

Gönül bülbül gibi kılmış işim gücüm
zar ü figan
Başıma dar oldu bütün arz ü sema
cümle cihan
Meydan-ı aşk içre benim kaydetmiş
katlime ferman
Çaresiz bir derde düştüm bulunmaz
derdime derman
Düştüğüm dert öyledir ki pare pare
kılar beni
Ciğerlerim yandırdı aşk delik delik
deler beni

Ya niçin ah etmiyelim gönlümde var
zar ü nalan
Aşk-ı canandır İlahi beni bu dertlere
salar
Sinem üzre göz göz oldu yaralar alâmet
kaldır
Ne bende sabre takat var ne sende
merhamet kaldır
Ne sendendir ne bendendir o Hallâk-ı
âlemdendir
Çalınmış levh ü mahfuza karar tutmuş
kalemdendir
Muhabbet narına yandım hiç kimseler
agâh olmaz
Bu aşk bir nar-ı suzandır vasfetsem
hesaba gelmez
Bilir bu derdi âşıklar çünandan
gayrılar bilmez
Herkim düşer bu derde bil anda namus
ar kalmaz.

.....
Mecnun gibi bu aşk beni sahraları
dolandırır.
Aklımı başımdan alır zihinimi
bulandır.
Püryan eder ciğerlerim sinem şehrinin
yandırır
Mecnun Cemal ahûzarın semalara
dayandırır.

.....
Bir başka koşmasında Tanrıya bir yalvarışın büyüklüğünü görelim :

Doksandokuz ismin izzeti hakkı
Habibim Ahmedin rif'atı hakkı
Cemalim, cemalin kudreti hakkı
Derun-i derdime derman et yapar.

Din duygularının bu şekilde kendini coşurduğu ve kesin olduğu Hoca Cemal'de toplumdandan gördüğü saygısızlığa mertçe bir dokunuş vardır :

Dilinden bırakma zikri hudayı
Mevlâm dostu versin işbu sevdayı
Sorsalar kim vurdu Cemal gedayı
Kendini bilmeyen tor yarelemiş.

(Sonu gelecek sayıda)

İ L H A M İ

Derleyen : Mahmut Kemal YANBEY

Kelkit ilçesinin Posos köyünde doğmuş büyümüştür. Babasının adı Mecit kendi adı Nuridir. Doğum tarihi 1908 dir. Beş yıl önce (1938 de) irticalen şiir söylemeğe başlamıştır ve şiir kabiliyetini gittikçe ilerletmektedir.

İlk önce kendisine sizde aşk yoktur diyenlere karşı söylediği koşmadır.

Kuru dava ile meydan olunmaz
Bu aşkın narına yananlar gelsin
İlham olmayınca kelâm söylenmez
Al mihrapta sefer kılanlar gelsin.

Oİ Üçler elinden gördüyse hizmet
Ruhlar meyvasından ettise kismet
Çok kapıya varıp yaptise minnet
Resûlün yüzünü görenler gelsin.

Hak halk etmiş anı âliden âli
Beş türlü halk etmiş nübüvvet nuru
Beyazdır, yeşildir yanları mavi
Bu nura yüz sürüp görenler gelsin.

Sarıdır hem onun dördüncü rengi
Yeşil ahmeridir beşinci bengi

gelmiş ve :

— Orda dur yiğit. Kapının eşiginden bir atlamada üzerime bindin, bindin; binemezsen, seni bir tekmede uğururum, demiş.

Bizim yiğit, bir sıçrayışta atın üstüne binmiş.

— Yum gözünü, demiş at; ben aç diye. ne kadar da açma, At önde, Nalbengi, Gül-bengi, Kestengi, arkada, uçar gibi gitmişler:

— Aç gözünü yiğit bundan böyle nasıl sürersen sür beni. Gözünü açıp kapayınca kadar az bir zaman geçmişti ki, kendini bilmediği bir ülkede, bilmediği insanların arasında buldu.

— Yaşasın devleri öldüren yiğit, yaşasın yeni ve genç padişahımız diye bağıyorlardı.

Ebubekir Siddık bundan sonra mutlu bir hayat yaşadı, üç sadık köpeğini de hiç yamından ayırmadı, Yediler, içtiler, murada geçtiler.

Anlatanan adı : Salih Çoban, Yaşı: 49, Nereli olduğu: Kırşehirli, Alındığı tarih: 4.1.1955, Ne suretle alındığı: Yılmaz Çoban'ın aracılığı ile.

Sâfi beyaz nurdur cesedin rengi
Bu cesedi görüp bilenler gelsin.

Bir billür şeklinde halk etmiş rahman
İki dal arasında kurmuş Errahman
Mevlâm nasip etti eyledim seyran
Bu aşkı kemale erenler gelsin.

Merdanedir deli gönlüm merdane
Boş kelâmlar asla düşmez meydana
Muhabbet mülkünde şu şehristana
Ol dünya çarhını görenler gelsin.

Nevraksız hiç olmaz bir gönül irşad
Lûtfu rahman kılar eyler hem küşad
Bade pir elinden eyleser neş'et
Ervahlar cem'ine girenler gelsin.

Geda İlham kalmaz o işten cüda
Gafurerahimdir üstünde Hüda
Destigirim ol gil şahım Mustafa
Ol şahtan himmeti bulanlar gelsin.

* *

Devam eyle durma divane gönül
Cehteyle ki yarin kervanı geçti
Sonra keser bizi sohbet babında
Gayret et ki izzet zamanı geçti.

Fırat gibi çağlar daima peşine
Cevrü cefa ile hep ol işine
Yıldız gibi durma hep ak peşine
Himmat eyle devlet zamanı geçti.

Bir âbı ruhsarda eylegil seyran
Hayal zahirdedir büldürür devran
Kalbinde beklet arzu et gûman
Matluba ermenin zamanı geçti.

İlhami de yanar narı firkata
İzzet kalmaz dahi kûfi kesrete
Esrarını açma düşmana dosta
Gizli yâd etmenin zamanı geçti.

* *

Gönül gel fikreyle bu aşkı rahi
Girelim cananın hikmetgâhına
Zühur etsin bunda asil âdalet
Erdirsin o şahın cim cemalına.

Al fermanı elden sohbe başla
Nefsi şum şeytanı bu anda taşla
Elma armut gibi ağacın aşla
Yeni girek bu sohbetin rahına.

Bir nişanın var ki gelir yetişir

Gönlün gülşen olur bülbül ötüşür
Elinde fermanın dilde tutuşur
Girersin rütbenin adaletine.

* *

Ne yaman coş etti ol kalbi şanın
Açtın kudretinden hep birer birer
Saydın hesap ettin dili erkânın
Cem'ettin tomarın hep birer birer

Söyler ol lisanın dürrü kelâmı
Bahşeylemiş rahman size kemali
Taşırdın ummanı sen ey Hicranî
Yıkarsın kenarın hep birer birer.

Neden zühur oldu bu şevki rahın
Bülbül gibi gitmez gülşende zarın
Yoksa bu akşam da var mı şikârın
Çok meta satarsın sen birer birer.

Muhabbetin buldu âli makamı
Her harfin mest eder cismiyle canı
Hoş adalet görmüş ruhun Hicranî
Cevherin sarf olur hep birer birer.

Beni meftun etti güzel kelâmın
İrşad etmiş seni arzı süphanın
Bir âbı ruhsatta ermiş kararın
Kelâmı sohbetin hoş birer birer.

Geda İlhamidir dostlara turap
Açmışın altına bir âli mihrap
İrşadı neslinden verirmiş murat
Bol hazinen vardır ver birer birer.

* *

Dinleyin ey baylar beyan edeyim
Ne şöhretin vardır koca İrşadî
Her yanda duyulur namı nişanı
Gülşen goncasının gülü İrşadî

Bayburt kazasında kurdu âdalet
Göç eyledi gitti dünyadan rihlet
İsmi zikreder bunca her millet
Gayet kudretlidir şanın İrşadî

Rütbesi var anın ezelden gelmiş
Kudret de kalbini nurla taramış
Hizmetinde huri kılman cem olmuş
Ol pirlerin şahı koca İrşadî

Muhabbetle buldu dimağı lezzet
Ol bahri zülâli doldurdu hazret
Sen dillere koydun bir tatlı sohbet
Bir tek namın kaldı koca İrşadî.

Bu sefil İlhamî eylesin methin
Deftere yazılsın düzülsün kadrin
Ger bakıyanlar da toplasın gülün
Elde hedayeydin koca İrşadî.

* *

Ne pek yücalandın sen Hilmi baba
Bilmem bir dernekte irfan gördün mü
Tomladan yetişmez asla bir adam
Kendini öğecek irfan gördün mü.

Benim aşkım hem Bayburdun nişanı
İrşadî'den aldım himmeti, şanı
Bana bahşiş etti ol pîrlere şahı
Öyle pîrden sen de hizmet gördün mü.

Baykuş gibi viranede ötersin
Hiç durmadan sen kendini öğersin
Elinde bir tahta durmaz döğersin
Üçler, beşler, yedi, kırklar gördün mü.

Hiç kabul etmezem dediğin şanı
Sevgili kararın budur devranı
Kelkit hariç değil sanma yabanı
Onu edna görüp küçük sanırsın.

Duydum ki vurmuşsun bir küp sirkeyi
Koklanarak aldın andan cilveyi
Şimdi bana karşı eyle hamleyi
Coşup coşup durmaz meydan edersin.

Bir az merhamet kıl ruhi kalbinde
Ben misafir oldum bugün yanında
Kendini öğersin Bayburt şanın
Beni bu dilinle viran edersin.

Bu sefil İlhamî aktı duruldu
İli düzde icazeti verildi
Seksen bin erenler başa derildi
Yoksa bunları da inkâr edersin.

* *

Ötüş gülşanında feryadı bülbül
Dersin bu bağların viran görünür
Terk etme yuvanı olursun şeyda
Sitem daşı gelir dokunur bülbül.

Dalında eyler ki irşad olasın
Pervazı gülşenden şem'a dalasın
Yusufu Ken'andan nakış alasın
Şevki adâletten ayrılma bülbül.

Feryadım yetişti yedi eflâke
Sakin muhtaç kalma orda bir hare
Bir çalıcı seni düşürür zare
Gülünden ayrılma yanarsın bülbül.

Bir gün açar reyhan kokar menekşe
Şavkın döner hemen gökte güneşe
Yâd avcı elinde çekme endişe

Sonra viranede kalırsın bülbül
İlhamî der taze bağda öterim
Yeni bir fidanım hemen biterim
Cümle nas dilinde yanıp tüterim
Anka gibi yuvan terk etme bülbül.